

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Kriminologické a sociální aspekty juvenilní delikvence

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: [Sociální práce ve veřejné správě](#)

Autor: Martin Kolman

Vedoucí práce: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

[České Budějovice 2017](#)

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Kriminologické a sociální aspekty juvenilní delikvence“ jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2017

Poděkování

Touto cestou bych velmi rád poděkoval svému vedoucímu práce, panu doc. JUDr. Romanu Svatošovi, Ph. D. za odborné vedení bakalářské práce a Mgr. Zdeňce Šindelářové, vedoucí odboru sociálních věcí, za umožnění výzkumného šetření v Jindřichově Hradci.

Abstrakt

Cílem předkládané bakalářské práce s názvem Kriminologické a sociální aspekty juvenilní delikvence je zmapovat výskyt kriminálního chování mladistvých v okrese Jindřichův Hradec v závislosti na sociální třídě rodinného prostředí.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část nejprve vymezuje kriminologické aspekty juvenilní delikvence a dále se zabývá etiologií juvenilní delikvence.

Praktická část práce je založena na výzkumu. V rámci kvantitativního výzkumu byla použita statistická metoda. Jako technika sběru dat byla zvolena analýza dokumentů. Zkoumaný vzorek představují mladiství (15-18 let), kteří jsou zaznamenáni v evidenci kurátorů pro děti a mládež v okrese Jindřichův Hradec. Na základě výzkumu je vypracován přehled kriminální činnosti mladistvých v letech 2011 – 2016 v okrese Jindřichův Hradec. V rámci výzkumu byly stanoveny hypotézy:

H1: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu delikventního chování mladistvých.

H1a: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu majetkového delikventního chování mladistvých.

Zvolené hypotézy byly potvrzeny. Výzkumem bylo zjištěno, že u mladistvých ze sociálně slabších tříd dochází k častějšímu výskytu delikvence a kriminality. Zároveň u těchto mladistvých docházelo nejčastěji k majetkovým přestupkům a trestným činům.

Klíčová slova

juvenilní delikvence; kriminalita; mladiství; mládež; sociální třída; trestný čin; přestupek

Abstract

The aim of this thesis called „Criminological and social aspects of juvenile delinquency“ is to map the occurrence of criminal behavior of juveniles in Jindřichův Hradec district depending on the social class of family.

The thesis is divided into theoretical and practical part. Theoretical part first defines criminological aspects of juvenile delinquency and then deals with etiology of juvenile delinquency.

Practical part is based on the research. For the quantitative research, a statistical method was used. Analysis of the documents was used as a data collecting technique. The sample examined are juveniles (15 – 18 yr. old) who have a record in the evidence of curators for children and juveniles in Jindřichův Hradec district. An overview of juvenile criminal activities in years 2011 – 2016 was drawn up based on the research. Hypotheses were determined in the research:

H1: I suppose that in families with unfavorable economical and social conditions there will be more frequent occurrence of delinquent behavior amongst juveniles.

H1a: I suppose that in families with unfavorable economical and social conditions there will be more frequent occurrence of property delinquent behavior amongst juveniles.

Chosen hypotheses were confirmed. Research shows that juveniles from socially weaker classes are more prone to delinquency and criminality. These juveniles also had higher frequency of occurrence of property delinquency and crimes.

Key words

Juvenile Delinquency; Criminality; Juveniles; Social Class; Crime; Offence

ÚVOD	7
1 KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY JUVENILNÍ DELIKVENCE	8
1.1 VYMEZENÍ POJMŮ	8
1.2 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLADISTVÝCH	11
1.3 OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM.....	12
1.4 PRÁVA A POSTAVENÍ MLADISTVÉHO V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	16
1.5 PACHATEL TRESTNÉHO ČINU	17
1.5.1 <i>Trestněprávní pojetí</i>	17
1.5.2 <i>Kriminologické pojetí</i>	18
1.6 FENOMENOLOGIE TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH	20
2 ETIOLOGIE JUVENILNÍ DELIKVENCE	26
2.1 BIOLOGICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝVOJE MLADISTVÝCH.....	26
2.2 SOCIÁLNÍ ASPEKTY RODINNÉHO PROSTŘEDÍ A SOCIÁLNÍCH TŘÍD RODIN	28
2.3 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ VE VZTAHU KE KRIMINALITĚ	31
2.4 VRSTEVNICKÉ SKUPINY A JEJICH VLIV NA KRIMINALITU MLÁDEŽE	32
2.5 MÉDIA A VIRTUÁLNÍ SVĚT	34
2.6 KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE	35
3 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY	40
3.1 OPERACIONALIZACE POJMŮ POUŽITÝCH V CÍLI A HYPOTÉZÁCH	40
4 METODIKA	41
5 VÝSLEDKY	43
6 DISKUSE	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM LITERATURY	53
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	56
SEZNAM PŘÍLOH	57
SEZNAM ZKRATEK	58

Úvod

Mezi hlavní kriminologická témata patří mj. kriminalita mládeže. Jedná se o velmi aktuální téma, které je značně sledováno veřejností, resp. médii. Mládež se dopouští provinění jednorázově i opakovaně a protiprávní chování mladých lidí je nebezpečné jak pro samotného pachatele, tak pro jeho okolí. Negativním trendem této problematiky je, že závažnost protiprávního chování stoupá s věkem a má tendenci se prohlubovat. Mladý člověk, který spáchal přestupek nebo trestný čin (dále jen TČ), má však velkou pravděpodobnost k nápravě osobnosti a opětovné integraci do společnosti. Právě z tohoto důvodu je důležité se intenzivně zabývat studiem delikventního chování u dětí a mladistvých.

Velký vliv na chování a jednání mladého člověka má zejména prostředí rodiny, kde získává první informace a vzory chování. Pokud rodina neplní své funkce, ohrožuje osobnostní vývoj dětí a mladistvých a napomáhá vzniku delikventního chování.

Tato bakalářská práce si klade za cíl zmapovat výskyt kriminálního chování mladistvých v okrese Jindřichův Hradec a zjistit, zda existuje vztah mezi kriminalitou a socio-ekonomickou nestabilitou rodiny mladistvých.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce se zabývá kriminologickými aspekty juvenilní delikvence a dále etiologií juvenilní delikvence. Podstatou praktické části je kvantitativní výzkum, na jehož základě jsou potvrzeny či vyvráceny stanovené hypotézy:

H1: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu delikventního chování mladistvých.

H1a: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu majetkového delikventního chování mladistvých.

Z celkového pohledu můžeme říci, že byla hypotéza H1 naplněna, protože mladiství z nízkých sociálních tříd spáchali nejvíce případů delikvence a kriminality. A podhypotéza H1a byla taktéž potvrzena, na základě nejčastějšího výskytu majetkové delikvence a kriminality.

1 Kriminologické aspekty juvenilní delikvence

1.1 Vymezení pojmů

Kriminologie

Svatoš (2012) uvádí, že základ pojmu „Kriminologie“ nalezneme v latině pod slovem „crimen“ označující zločin a pod řeckým slovem „logos“ vyjadřující pojem věda. V souvislém překladu by se vše dalo označit jako „věda o kriminalitě“. Dle Gřivny (2014) se jedná se o empirickou vědu, jejímž základem poznání je popis „kriminality“ Svatoš (2010) již dříve specifikuje, že jde o vědu interdisciplinární, která za pomoci teoretických postupů a empirických (přezkoumatelných) metod zkoumá kriminalitu, pachatele, oběti a kontrolu kriminality. Její snahou je pomocí kriminologických výzkumu zjistit příčiny kriminality a navrhnout preventivní či represivní opatření, která by alespoň částečně eliminovala tyto příčiny a tak došlo ke snížení kriminality, případně zastavení jejího růstu.

Kriminologie jako samostatný vědní obor měla v minulosti před sebou náročnou cestu, avšak díky úspěchům významných představitelů kriminologie se stala již v polovině 19. století samostatnou vědou, která se oddělila a vymezila od ostatních věd, přestože je s ostatními vědami stále silně propojena. Ve spojení s osamostatněním kriminologie začalo postupně vznikat mnoho významných výzkumných institutů či odborné literatury. Tato věda se neobejde bez vlastních kriminologických výzkumů, na kterých je do značné míry založena. Můžeme o ní také říci, že zkoumá skutečný stav spáchané kriminality, zatímco její další složky jako trestní justice nebo trestní politika se zaměřují na výzkum toho, jaké normy nebo zákony by měly platit, aby se zlepšil (nebo zůstal zachován) celkový stav kriminality. Jeden z předních zahraničních kriminologů (Kaiser) rozděluje výzkum na tři stěžejní části. V první řadě se stanovují hypotézy, které jsou odvozeny z teorie, následně probíhá samotný výzkum a v konečné fázi dochází k porovnávání výzkumu s hypotézou. Kriminologické výzkumy jsou zaměřeny na popisování kriminality, určování struktury, popis druhů, stavu, vývoje, ale také záznam o škodách, které byly způsobeny kriminalitou. Tímto se zabývá především fenomenologie kriminality. Výzkumy se nevěnují pouze popisům kriminality jako takové, ale soustředí se také na vysvětlování vzniku kriminality - jedná se o tzv. etiologii kriminality. Zjišťování kriminogenních příčin a jejich faktorů probíhá postupně od fenomenologie k etiologii (Novotný et al., 2004).

Kriminalita

Dle Svatoše (2010) je kriminalita předmětem kriminologie, která se jí snaží popsat jako sociálně patologický jev. Lze ji definovat (v juristickém pojetí) jako souhrn trestných činů, které jsou spáchány v rámci určitého území za určitou časovou konstantu. V pojetí Novotného et al. (2004) tento jev vytváří disharmonický vývoj ve společnosti, čímž působí ve společnosti škodlivě a dysfunkčně. Svojí přítomností ve společnosti narušuje pravidla lidského soužití a nabourává platná pravidla společenského řádu, čímž mohou vznikat majetkové ale i nemajetkové újmy. Přináší do společnosti nejistotu, pocit ohrožení a riziko vzniku škody.

Svatoš (2012) člení kriminalitu vztahující se k možnostem jejího rozpoznávání:

- registrovaná kriminalita (označována též jako zjevná) - data jsou získávána především ze statistik, OČTŘ (dále jen orgány činné v trestním řízení) o těchto činech ví, data jsou zaznamenána v oficiálních statistikách,
- skrytá neboli latentní kriminalita – OČTŘ o ní nemají informace, je skrytá, tudíž nelze zařadit do statistik,
- skutečná kriminalita - souhrn skryté kriminality s kriminalitou zjevnou, tzv. celková kriminalita.

Gřivna et al. (2014) rozpoznává tyto základní přístupy ke kriminalitě:

- a) Fenomenologický přístup, který se zabývá popisem dílčích druhů kriminality, které zpracovává pomocí analýzy dat z kriminálních statistik, či z jiných zdrojů. Zabývá se stavem, strukturou a dynamikou kriminality,
- b) Etiologický přístup, který se zaměřuje na zkoumání příčin kriminality, zaobírá se jednotlivými druhy kriminality za účelem vysvětlení vzniku kriminality. Jedině tak lze přistupovat k efektivní kontrole kriminality.

Delikvence

Delikvence je problémové nebo nezákonné chování u dětí či mladistvých ve společnosti. Delikvence je považována za jedno z hlavních témat, které v současnosti kriminologie řeší. Studování závadného chování u dětí a hledání souvislostí při páčání deliktů je velice důležité, jelikož v raném věku člověka existuje největší pravděpodobnost nápravy a reintegrace (Moravcová et al., 2015). Delikvenci také můžeme vyjádřit, jak píše Sobotková et al. (2014) jako méně závažné porušení právních nebo etických norem, obzvláště dětmi nebo mladistvými. Vališová a Kasíková (2011)

zmíněný pojem definuje jako úmyslné protispolečenské chování a páchaní činů, které se neslučují s právními normami dané společnosti. Zároveň uvádí, že slovo „delikvence“ má širší pojem než „kriminalita“. Svatoš (2012, s. 217) uvádí přesné vymezení delikvence mládeže podle Neumanna, jenž říká, že se jedná o „*multidimenzionální, vysoce dynamický, sociálně patologický jev, zahrnující činy osob určitého věkového vymezení v daném čase i teritoriálním rámci, jež byly (zjevná delikvence) nebo mohly být (latentní delikvence) procedurálně posouzeny speciálními orgány jako delikventní*“.

Kriminalita mládeže

Z hlediska kriminality mládeže rozlišujeme podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „Zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSVM“) tyto základní pojmy:

- mládež – souhrnný pojem, který v sobě nese dvě kategorie, tj. děti mladší 15 let a kategorii mladistvých;
- děti mladší 15 let – ti, kteří v době spáchání činu jinak trestného nedovršili patnáctý rok věku,
- mladiství – ti, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok věku a nepřekročili osmnáctý rok svého věku.

Pardini (2016) uvádí, že kriminalita mladistvých je závažným problémem veřejného zdraví, který si vynucuje finanční a emocionální daň ve společnosti.

Negativní společenské jevy

Svatoš (2012) za negativní společenské jevy označuje ty, které jsou v rozporu se společenskými normami a hodnotami, nejsou však postihovány právem. V praxi se u mladistvých můžeme setkávat s různými druhy nežádoucích (negativních) společenských jevů, autor mezi ně zahrnuje:

- drogy - látky, které mohou způsobovat závislosti nebo měnit lidské vnímání,
- gamblerství či závislost na virtuální realitě,
- záškoláctví - cílené vyhýbání se školní výuce, z vlastní iniciativy,
- poruchy příjmu potravy,
- nesnášenlivost vrstevnických či etnických skupin - nesnášenlivost chování či projevování jiných skupin, jejich hodnot a způsobu života,
- prostituce,
- sebevraždy.

Protispolečenské jednání

Jedná se o nejširší pojetí obsahující všechny podoby kriminality, delikvence a negativních společenských jevů (Svatoš, 2012).

Rizikové chování

Sobotková et al. (2014, s. 40) rizikové chování charakterizuje jako „*jednání, které přímo či nepřímo vyvolává psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí*“. V návaznosti na rizikové chování používá Matoušek (2013) pojem riziková mládež, což je skupina, která je ve fázi dospívání a vykazuje známky rizikového chování.

1.2 Trestní odpovědnost mladistvých

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže má postavení zákona „*lex specialis*“ k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „*trestní zákoník*“ nebo „*TZ*“) a zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „*trestní řád*“ nebo „*TŘ*“), neboť stanovuje veškeré náležitosti ve věcech odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, které jsou odchylné od těchto zákonů. Trestní zákoník a trestní řád k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže působí subsidiárně.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže používá těchto pojmů:

- Provinění – dle zákona se takto označuje každý spáchaný TČ, který je spáchan mladistvým či skupinou mladistvých. Při hodnocení provinění mladistvých se vychází subsidiárně z trestního zákoníku.
- Čin jinak trestný – tento pojem se používá v řízení proti dětem mladším patnácti let, které by jinak spáchaly TČ. Soud pro mládež je pak povinen řídit se zvláštními právními předpisy, jež upravují občanské soudní řízení, jelikož děti mladší patnácti let nenesou trestní odpovědnost, tudíž proti nim nelze vést trestní řízení.
- Odpovědnost mladistvého – v zákoně je uvedeno, že mladistvý, který v době spáchaní činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Jedná se o tzv. relativní trestní odpovědnost.

Mladistvým mohou být ukládána opatření. Smyslem opatření vůči mladistvým je zejména vytvoření určitých podmínek pro duševní a sociální rozvoj s ohledem na dosaženou úroveň rozumového a mravního vývoje, na vlastnosti jedince, na výchovu rodiny a prostředí mladistvého, ze kterého pochází. Důraz je kladen také na ochranu před škodlivými vlivy a souběžně s tím i na prevenci páchaní provinění. V případě zmíněného zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze říci, že represivní působení státu hraje v případě mládeže spíše vedlejší doplňující roli (Firstová, 2014).

Dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže má projednávání protiprávních činů za úkol:

- zastavit opakování protiprávních jednání v budoucnosti,
- udávat směr pro příslušné společenské uplatnění, které odpovídá jejich úrovni schopností a rozumovému vývoji,
- aby dle svých sil a možností přispěla k odčinění vzniklé újmy, způsobené jejich předchozím protiprávním jednáním.

1.3 Opatření ukládaná mladistvým

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, že je při práci s delikventní mládeží využíván princip represivní kontroly. Firstová (2014) uvádí, že již od 19. století můžeme pozorovat tendence státu, které u delikventní mládeže preferují důraz na výchovný cíl před samotnou ochranou veřejnosti.

V posuzování a hodnocení ze strany justice máme napříč spektrem soudních institucí různých zemí uplatňovány dva modely:

- sociálně-opatrovnický model,
- justiční model (Firstová, 2014).

Sociálně-opatrovnický model

Jádro myšlenky tohoto modelu spočívá v definici, která tvrdí, že je delikvence mládeže ovlivněna zejména sociálními, ekonomickými a psychickými vlivy, které na mládež působí. Z tohoto hlediska se považuje jednostranný zásah státu ve formě trestu za neúčinný. Na místo těchto jednostranných opatření je upřednostňováno odhalování a diagnóza problému dítěte, na které navazuje vhodné intervenční opatření. U tohoto modelu je důležitá spolupráce sociálních pracovníků, pedagogů, psychologů

a v nutných případech orgánů činných v konkrétním trestním řízení. Tento model se uplatňuje v České republice (Firstová, 2014).

Justiční model

Diametrálně odlišné pojetí obsahuje justiční model, který vychází z myšlenky svobodné volby každého jedince. V případě, že se jedinec svobodně rozhodne spáchat delikt, měl by nést plnou odpovědnost za své konání. Vyústěním takového jednání má být formální trestní řízení, které klade značný důraz na řádné vyšetření a projednání věci (Firstová, 2014).

Opatření ukládaná mladistvým

Opatření pro mladistvé rozděluje Zákon o soudnictví ve věcech mládeže do tří základních skupin:

- výchovná opatření,
- ochranná opatření,
- trestní opatření.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí širokou škálu opatření. Hlavním cílem je výchovné působení na mladistvého, pomocí kterého je snaha o dosažení zdravého rozumového a mravního vývoje. Opatření mají tedy působit jako prevence recidivní činnosti. Opatření pro mladistvé jsou nastavena s ohledem na budoucnost mladistvého, aktuální životní situaci nebo úroveň rozumové a mravní vyspělosti.

Soudní systém umožňuje zpětně působit na protiprávní jednání mládeže (15-18let) pomocí výchovných, ochranných a trestních opatření. Opatření jsou navzájem propojená a tvoří komplexní soustavu umožňující včasnou reakci na trestnou činnost mládeže. U mladistvých je často nutné přistoupit k opatřením, která značně zasahují do jejich či rodinného života, ačkoliv jsou pro nápravu nezbytná. Klíčem k úspěchu je uvědomění si závažnosti, škodlivosti a přijetí odpovědnosti za spáchaný delikt a případnou újmu (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, § 15).

Výchovná opatření

Účel těchto opatření spočívá v usměrnění nežádoucích životních návyků a ve výchově mladistvého. Jedná se o důležitou formu opatření ukládanou mladistvým. V určitých případech je také možné použití výchovného opatření vedle opatření ochranného či trestního. Tato opatření může ukládat soud, případně v přípravném řízení také státní zástupce, ten potřebuje předchozí souhlas mladistvého (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, § 15).

Mladistvý má možnost dát svůj souhlas k uložení navrhovaného výchovného opatření, ještě před samotným soudním rozhodnutím. Tento souhlas může kdykoliv v průběhu trestního řízení odvolat. Pokud se však mladistvý sám rozhodne pro spolupráci, existuje větší předpoklad, že nedojde k porušení tohoto opatření. Výchovné prostředky jsou vhodné pro pružnou reakci na aktuální život dítěte, jeho osobnostní nebo rodinné poměry, jež sehrávají svojí úlohu v rámci etiologie trestné činnosti. K jednotlivým případům přistupuje soud individuálně s přihlédnutím ke všem ostatním náležitostem konkrétního případu (Firstová, 2014).

Ve vybraných případech lze uložit výchovné opatření u mladistvých až na 3 roky (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, § 15).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje výchovná opatření určená pro mladistvé (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, § 15):

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení,
- napomenutí s výstrahou.

Ochranná opatření

Ochranná opatření spadají mezi zvláštní opatření, která jsou ukládána jako následek provinění, které bylo spácháno mladistvými. Opatření již citelně zasahuje do osobní svobody a práv každého mladistvého, kterému je toto opatření uloženo. Princip ochranných opatření spočívá v pozitivním ovlivňování jak duševního, mravního, tak i sociálního vývoje mladistvého. Takové působení má za úkol ochranu společnosti před dalším škodlivým působením a páchaním nových provinění. Těmito opatřeními se stát snaží reagovat na trestnou činnost páchanou mládeží v důsledku psychických poruch,

popřípadě stavů vyvolaných duševními poruchami. V souvislosti s předchozím reaguje stát také na vývojové zvláštnosti dospívajícího, poruchy chování v adolescentním věku nebo na společně se vyskytující poruchy v socializačním procesu, vyvrcholující v nejrůznější formy deliktů (Firstová, 2014).

Mezi zákonem stanovená ochranná opatření ukládané mladistvým patří:

- ochranná výchova,
- ochranné léčení,
- zabezpečovací detence,
- zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (Firstová, 2014).

Podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže § 21 je jako jediné ochranné opatření zakotvena „ochranná výchova“, která jako jediná z výčtu ochranných opatření nespadá pod regulaci trestního zákoníku.

Ochranná výchova

Jedná se o jednu z možností, kterou může společnost využít v rámci ochranných opatření. Princip tohoto opatření spočívá v používání speciálních výchovných metod, které jsou na mladistvé aplikovány a snaží se o nápravu v chování mladistvých. Cílem této metody je zabránění páchání další delikventní činnosti a řádné zapojení mladistvých do společnosti, jejichž dosavadní chování mohlo být způsobeno špatně vedenou výchovou. Opatření se snaží nasměrovat jedince na správnou cestu ve smyslu dosažení osobní kvalifikace, a tím i zvýšení lidského kapitálu pro trh práce. Odborná literatura uvádí, že se uložením ochranné výchovy dosahuje u mladistvých pachatelů zpravidla lepší nápravy, oproti trestním opatřením, která mají být užívána spíše jako „ultima ratio“ (Firstová, 2014).

Soud pro mládež může dle § 22 Zákona o soudnictví ve věcech mládeže uložit mladistvému ochrannou výchovu, pokud:

- a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,*
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření.*

Trestní opatření

V případech, kdy jsou předchozí opatření jakkoliv nedostačující nebo selžou, může soud zvolit nejpřísnější variantu trestu - trestní opatření. Tato opatření mají pro mladistvého delikventa značně menší výchovný vliv, který zasahuje do jeho pozitivního přejímání společenských hodnot, názorů či společenských postojů. Je zjevné, že v ukládání opatření mají z hlediska působení na jedince, přednost vždy výchovná a ochranná opatření, která ovlivňují mládež v budoucnu markantněji (Firstová, 2014).

Trestní opatření jsou podle § 24 ZSVM jasně vymezena:

- *obecně prospěšné práce,*
- *peněžitě opatření,*
- *peněžitě opatření s odkladem výkonu,*
- *propadnutí věci,*
- *zákaz činnosti,*
- *vyhoštění,*
- *domácí vězení,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu,*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- *odnětí svobody nepodmíněně.*

1.4 Práva a postavení mladistvého v trestním řízení

Mezi uvedená práva mladistvých v ZSVM § 42 patří:

- právo na zacházení s mladistvým, náležící věku mladistvého, společně se zohledněním duševního a zdravotního stavu;
- právo na obhájce:
 - ve chvíli, kdy jsou proti němu použita opatření nebo úkony vycházející z trestního řádu,
 - při vykonávacím řízení, pokud rozhodne soud pro mládež ve veřejném zasedání,
 - v případě řízení o stížnosti pro zrušení zákona, řízení o odvolání či návrhu na povolení obnovy tohoto řízení (rozhodování ve veřejném zasedání),
- povinnost všech činných orgánů poučit mladistvého o jeho právech, společně s možnostmi uplatnění těchto práv.

Dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže má mladistvý delikvent právo být zastupován svým zákonným zástupcem, popřípadě opatrovníkem. Ať již zákonný zástupce nebo opatrovník mají právo vybrat mladistvému obhájce, vytvářet návrhy, ukládat za dotyčného opravné prostředky a být účastníkem každého řízení, kterého se mladistvý může účastnit. Ve vybraných případech je možné rozhodovat za mladistvého, který ovšem nesouhlasí s rozhodnutím, nicméně takové rozhodnutí se zdá být prokazatelně v jeho zájmu. Na trestnou činnost mladistvých je také možné navrhnout soudu či státnímu zástupci v přípravném řízení zvláštní instituty trestního řízení, mezi které patří **procesní odklony a upuštění od uložení trestního opatření**.

1.5 Pachatel trestného činu

V této kapitole jsou charakterizovány dva pohledy na pachatele TČ. První je popsán v trestněprávním pojetí, který stanovuje přímo zákon. Druhý pohled poskytuje kriminologické pojetí, které je odvozeno z kriminologických teorií a zahrnuje i specifický popis mladistvých pachatelů.

1.5.1 Trestněprávní pojetí

TZ uvádí v § 22, kdo je podle právní úpravy pachatel TČ:

(1) Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

Pachatelem je fyzická osoba, která musí být v době činu starší patnácti let a příčetná. Navíc mladistvý v době spáchání činu musí dosahovat takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (TZ, § 22).

1.5.2 Kriminologické pojetí

Podle pojetí Novotného et al. (2004) se v kriminologickém pojetí chápe pachatel jako osoba, která se dopustila takových činů, které jsou v zákoně stanoveny jako TČ ale i některé osoby, které OČTR již nestíhají nebo pachatelé mající pouze potenciální charakter (narkomani, prostitutky či extrémistické skupiny, aj.).

V jiném pojetí podle Holcra (2009) se pachatelem rozumí člověk, který se dopustil TČ a za tento čin byl následně stíhaný. Širší pojetí kriminologie rozpoznává, jak pachatele stíhané pro tento skutek, tak i pachatele potenciální nebo u nichž se objevují závažné znaky sociální patologie.

Trestná činnost mládeže se zásadně odlišuje od páchané kriminality a delikvence ostatních věkových skupin. Tato skupina pachatelů se odlišuje od ostatních zejména díky jinému stupni duševního a fyzického vývoje. Roli hrají také zkušenosti, které jsou často s nízkým věkem minimální či naprosto nulové. V neposlední řadě se odlišují také motivy k páčání TČ, které jsou často spojeny se „sílou situace“, s okamžikem, který umocňuje emoce a utlumuje rozumové jednání. Nejsou výjimečné případy, kdy se mládež ve skupině předhání „kdo dokáže víc“, což vlastně nastavuje úroveň a status, který dotyčný po spáchání nežádoucího činu ve skupině získá. Spouštěčem pro takovéto chování bývá u mladistvých nezřídká alkohol, kterým si k činu dodávají odvalu. V dnešní době se bohužel často přidávají i drogy, které společně s alkoholem podporují nejen odvalu ale i vznětlivost (Svatoš, 2012).

Z výzkumu Večerky et al. (2004), který provedl spisovou analýzu v letech 2002 až 2003 vyplývá, že profil mladistvého pachatele TČ se shoduje téměř identicky v následujících aspektech. Mladistvý pachatel má nízké nebo základní vzdělání, markantní většina TČ je identifikována jako TČ krádeže, což znamená, že jde vlastně o trestnou činnost, která je motivována zjištěnými (sociálně-ekonomickými) důvody. Motivem tohoto konání byl nezřídká pocit ekonomické nerovnosti, který vedl mladistvé v nepotlačitelný či neovladatelný pocit majetkové potřeby. Častým problémem se také ukázalo nízké právní povědomí mladistvých delikventů. V další řadě se u mladistvých také projevovala potřeba vyplnění volného času společně s potřebou vzrušujících aktivit. Pokud se však zaměříme na rodiny, ze kterých tito mladiství pocházejí, zjistíme, že vykazují známky nestability rodiny, špatné výchovné funkce rodiny, nízkou úroveň vzdělání vychovávajících či sklony k soc. patologickým způsobům chování (návykové

látky, patologické hráčství, domácí násilí, apod.). Nedostatečná výchova mladistvých může vést k vytvoření citové deprivace, která se pak odráží v jejich chování.

Mezi typické znaky kriminality mládeže patří dle Svatoše (2012):

- *nedostatečná plánovitost trestné činnosti,*
- *neadekvátní jednání,*
- *virtuální realita,*
- *neschopnost odložit uspokojení potřeb,*
- *rozpoznávací a ovládací schopnost není zachována pod vlivem emocí,*
- *brutální násilí,*
- *vandalismus a šikana,*
- *potřeba prostředků na obstarání drogy,*
- *tíhnutí k extremistickým hnutím,*
- *trávení času ve skupinách vrstevníků,*
- *dřívější zahajování sexuálního života.*

Rozdělení pachatelů TČ v kriminologickém pojetí:

- osoby, které se dopustily TČ,
- osoby, na které se nevztahuje trestní odpovědnost – tj. osoby do 15 let věku a nepříčetné osoby,
- potenciální pachatelé,
- osoby, které charakterizuje sociálně patologické jednání – prostitute, uživatelé drog, osoby závislé na hazardních hrách, atd. (Svatoš, 2012).

V trestněprávním pojetí je za pachatele označován ten, který se dopustil TČ a za tento čin byl následně stíhán OČTŘ. Z toho vyplývá, že kriminologické pojetí je širší než pojetí trestněprávní (Svatoš, 2012).

Svatoš (2012) pachatele specifikuje jako:

- organický celek na úrovni mentálního života obsahující biologický základ jedince i společenské podmínky a vztahy,
- psychická individualita konkrétního jedince.

Pachatele deliktů lze rozdělit také podle psychických individualit:

- úroveň intelektu,
- sexuální výchylka,
- nemoci a poruchy vyvolané psychickým stavem,
- stavy zhoršené přičetnosti,
- toxikomanie (Svatoš, 2012).

1.6 Fenomenologie trestné činnosti mladistvých

Jedná se o součást kriminologie, která popisuje zločinnost neboli kriminalitu jako sociálně patologické jevy ve společnosti. Zabývá se typickými projevy kriminality, stavem, strukturou a dynamikou (Svatoš, 2012).

Na základě kriminologických výzkumů lze říct, že u mládeže dochází více než u jiných věkových skupin k vysoké míře skryté kriminality. Je to dáno tím, že společnost vnímá drobnou delikvenci u mládeže spíše jako součást zdravého vývoje a do určité míry jí vnímá jako typický znak mládeže. Delikvence u této skupiny pachatelů bývá i více jak 4x vyšší. U mládeže je zajímavý podíl páchání delikvence chlapců a děvčat. Děvčata se podílejí na kriminalitě mladistvých ve značně menší míře, přibližně od 5% do 10%. Ve struktuře kriminality mládeže převažují méně závažné delikty, např. majetkové TČ - nejčastější jsou krádeže. Vážné formy TČ se u mládeže objevují poměrně málo. Je dobré také poukázat na to, že většina spáchané kriminality bývá páchána menším počtem tzv. intenzivních pachatelů, kteří se uchylují k recidivě. Další zvláštností této skupiny pachatelů jsou charakteristické znaky, kterými se kriminalita mládeže často vyznačuje (Kuchta et al., 2005).

Rozdělení pachatelů podle specifických skutečností

Analýza pachatelů je důležitou součástí pro získání uceleného přehledu o tom, v jakém množství se mezi lidmi vyskytují pachatelé TČ nebo jaké kategorie pachatelů jsou přítomny mezi celkovou sumou všech pachatelů v dané lokalitě (Svatoš, 2012).

Dělení sledování pachatelů dle statistik Policie ČR dle Svatoše (2012):

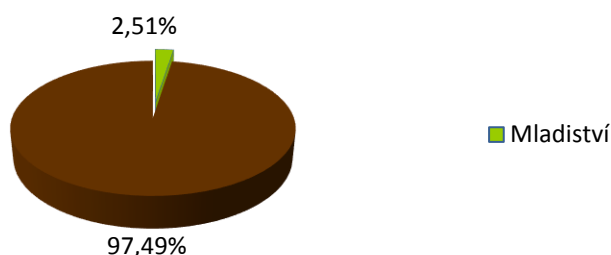
- podle pohlaví,
- podle věku,
- podle národnosti a státní příslušnosti,
- podle kriminální recidivy.

Stav kriminality

Vyjadřuje určitý počet (absolutní) trestných činů, které za stanovené časové období (zpravidla kalendářní rok) byly spáchány na vymezeném území (ČR, kraje). Tímto stavem se rozumí registrovaná kriminalita, která není identická s kriminalitou skutečnou, neboť skutečná kriminalita obsahuje vždy i latentní (Svatoš, 2012).

Ze statistik Policie ČR je možné zjistit současný stav kriminality, který uvádí, že v roce 2016 bylo v České Republice zjištěno celkem 204 040 TČ, z čehož bylo 101 773 objasněno (Policí ČR zjištěn pachatel). Celková objasněnost činí 45,91 %. Z tohoto počtu bylo mladistvými pachateli spácháno 2 549 skutků. Podíl skutků spáchaných mladistvými činí 2,51 % (viz obrázek 1).

Obrázek 1: Podíl trestných činů spáchaných mladistvými ke všem trestným činům u celkové registrované kriminality v ČR za rok 2016

Zdroj: Dle statistických přehledů kriminality za rok 2016

Úroveň kriminality

Úroveň kriminality můžeme charakterizovat jako intenzitu kriminality, což je vlastně stav přepočítaný na určený počet obyvatel v rámci určeného území. Tuto úroveň vyjadřujeme v indexech (např. na 1000, na 10 000 obyvatel). Intenzita (úroveň) kriminality ukazuje oproti stavu kriminality objektivnější zátěž obyvatel kriminalitou v rámci vymezeného teritoria. Používá se většinou při srovnání zatíženosti kriminalitou mezi kraji, okresy či zeměmi (Svatoš, 2012).

Struktura kriminality

Struktura kriminality popisuje kvalitu jednotlivých stránek kriminality, která může být vymezena různými kritérii. Příkladem možných kritérií jsou např. jednotlivé paragrafy trestního zákoníku, zvláštní části jednotlivých hlav trestního zákoníku, rozdělení podle osob pachatelů, podle poškozených osob nebo například podle kriminalistických

a operativních kritérií. Pro účely této práce budeme používat kritéria dle policejních statistik ČR (Svatoš, 2012).

Svatoš (2012) člení kriminalitu dle statistik Policie ČR na:

a) Obecnou

- násilná,
- mravnostní,
- majetková,
 - krádeže prosté,
 - ostatní majetkové TČ,

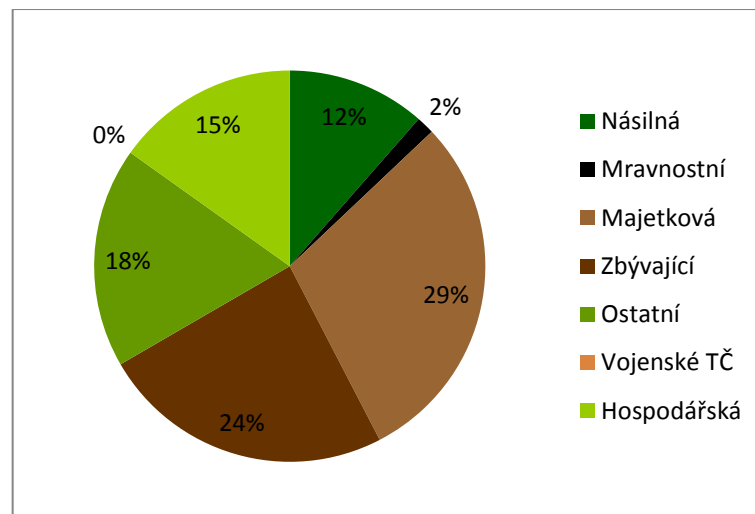
b) Zbývající,

c) Ostatní,

d) Vojenské TČ.

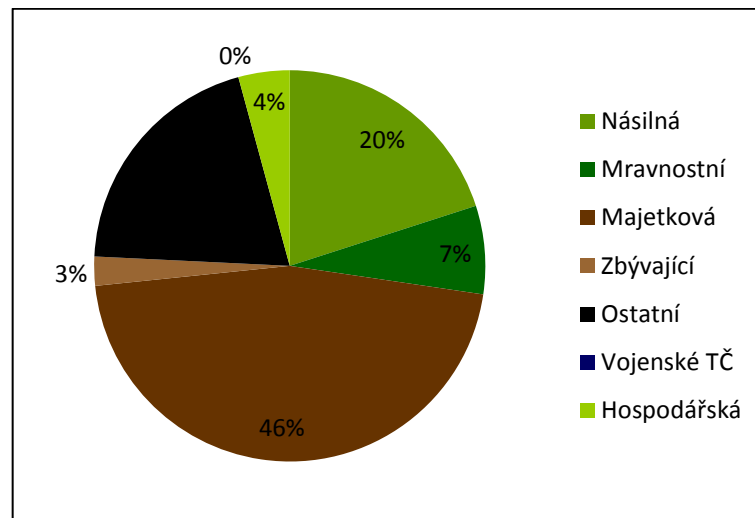
e) Hospodářskou

Obrázek 2: Celková struktura kriminality podle jednotlivých druhů v České republice v roce 2016

Zdroj: Dle statistických přehledů kriminality za rok 2016

Obrázek 3: Struktura kriminality podle jednotlivých druhů spáchaná mladistvými v České republice v roce 2016

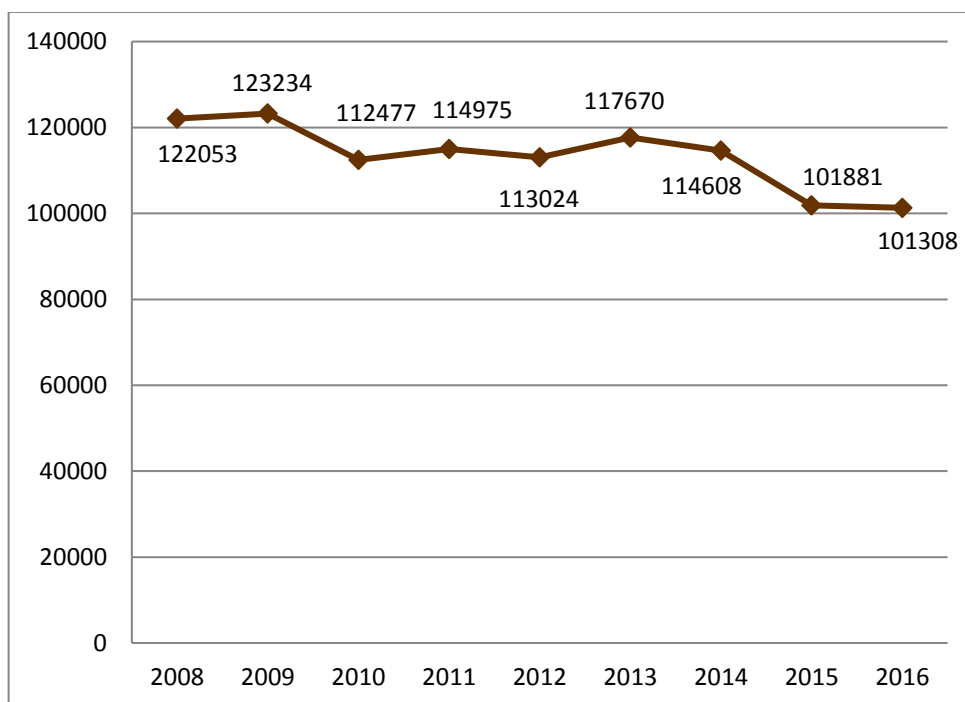
Zdroj: Dle statistických přehledů kriminality za rok 2016

Pokud porovnáme obrázek 2 celkovou strukturu kriminality s obrázkem 3 strukturou kriminality mladistvých, zjistíme značné rozdíly. Celková struktura kriminality má nejvyšší zastoupení v majetkové a zbývající kriminalitě, jenž společně tvoří lehce nad polovinu celkové kriminality. Zatímco u kriminality mladistvých je zřetelně nejvyšší zastoupení v majetkové kriminalitě, která tvoří téměř 50 % celkové kriminality mladistvých. Dále je u mladistvých vidět silnější zastoupení v násilné a ostatní kriminalitě. Hospodářská kriminalita je u mladistvých na nízké úrovni (4%), jelikož u těchto pachatelů panuje malá míra erudice, kterou doposud nemají.

Dynamika kriminality

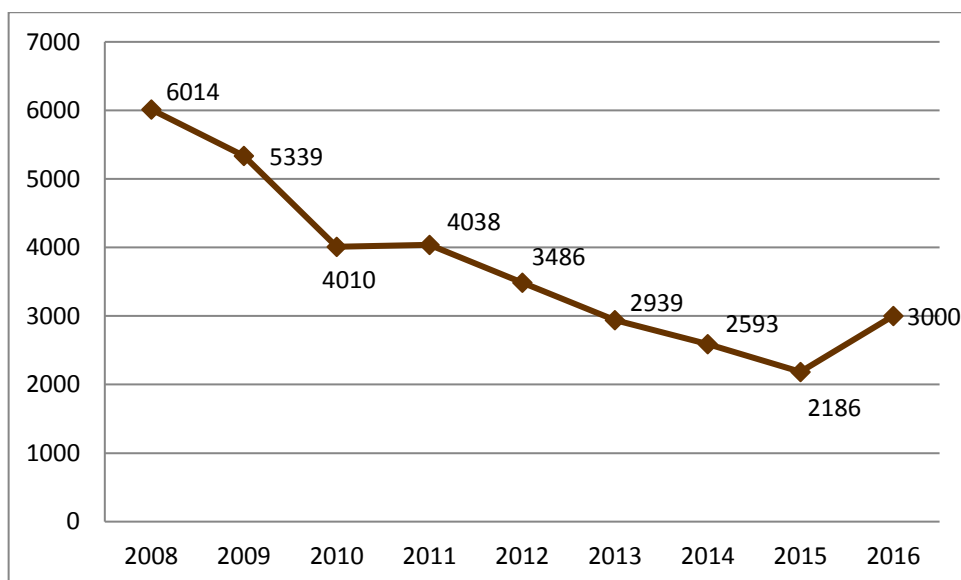
Tímto pojmem rozumíme vývoj trestné činnosti ve společnosti, který zkoumá trestnou činnost v pohybu a s ní spojené změny vzniklé během určitého časového období v rámci vybraného území. V této části jsou používány pojmy tendence a trendy kriminality (Svatoš, 2012).

Obrázek 4: Graf dynamiky všech pachatelů celkové kriminality

Zdroj: Dle statistických přehledů kriminality za rok 2016

Obrázek 5: Graf dynamiky mladistvých pachatelů celkové kriminality

Zdroj: Dle statistických přehledů kriminality za rok 2016

Jestliže porovnáme obrázek 4: Graf dynamiky všech pachatelů celkové kriminality s obrázek 5: Graf dynamiky mladistvých pachatelů celkové kriminality, zjistíme, že u obou grafů dochází ve sledovaném období k poklesu kriminality. Na grafu, kde jsou

zmínění mladiství, si můžeme všimnout, že tento pokles je daleko intenzivnější než u všech pachatelů. Konkrétně snížení kriminality mladistvých od roku 2008 do roku 2016 je více než o 50 %. Z tohoto lze usuzovat, že opatření, která byla v minulosti přijímána, mají pozitivní vliv na kriminalitu mladistvých, což je jistě potěšitelné zjištění. Doufejme, že nárůst zaznamenaný v roce 2016 nebude mít trvalý charakter.

Shrnutí kapitoly „Kriminologické aspekty juvenilní delikvence“:

První část této teoretické části se věnuje nejprve základním pojmům, které jsou popsány tak, aby čtenář získal základní povědomí o kriminologii a jejích částech. Ze základních pojmů jsou vysvětleny - kriminologie, kriminalita, delikvence, kriminalita mládeže, aj. Následuje popis trestní odpovědnosti mladistvých, který se zabývá zákony vztahujícími se k mladistvým. Upřesňuje základní pojmy, jenž jsou vůči mladistvým vztahovány skrze zákony. Dále zmiňuje vztah těchto zákonů a jejich vzájemné působení. Následují opatření, která jsou mladistvým v rámci zákona ukládána. Popisují základní modely, které jsou ve světě vzhledem k mládeži uplatňovány a posléze definují základní druhy opatření, která jsou ve směru k mladistvým užívána a zdůvodňují rozdílný účel a funkci v nápravě mladistvého. V následující části jsou zmíněna práva a povinnosti mladistvých v trestním řízení, na která navazuje další část zabývající se charakteristikou mladistvého pachatele v trestněprávním pojetí a v pojetí kriminologickém. Je zde popsáno chování a typické rysy, které provází tuto trestnou činnost. Nakonec této kapitoly je věnována pozornost výkladu fenomenologie kriminality, ve které jsou schematicky znázorněna statistická data popisující stav, dynamiku a strukturu kriminality v ČR se zaměřením na mladistvé.

2 Etiologie juvenilní delikvence

Pokud mluvíme o sociálních aspektech kriminality mládeže (juvenilní delikvence), tak se prakticky mluví o etiologii, která podrobně vysvětluje biologické, psychologické a sociální příčiny juvenilní kriminality. Jsou zde uvedeny příčiny a faktory, které ovlivňují konkrétní dispozice jedince a jeho socializaci v závislosti na různých vlivech. Každý jedinec může reagovat na uvedené vlivy odlišně, avšak v životě je působení těchto vlivů provázané a může působit pozitivně ale i negativně (Firstová, 2014).

Kuchta a Válková in Svatoš (2012) uvádí příčiny, které působí na juvenilní delikvenci:

- geneticky získané individuální vlastnosti ovlivněné mentální poruchou, psychickou chorobou nebo jinými vlastními dispozicemi,
- poruchy socializace způsobené vlivy sociálního prostředí - rodina, škola, vrstevnické skupiny, aj.,
- zvláštnosti odvozené od psychiky způsobené věkovou úrovní - např. vzdor vůči autoritám, ovlivnění subkulturami, různé projevy protestů, které jsou spojeny s pubescentní nebo adolescentní vývojovou fází,
- demografické vlivy,
- ovlivnění prostřednictvím společnosti, na základě jejích hodnot a norem,
- sociálně patologické jevy v mírnější formě, experimentování s drogami, alkoholem, aj.

2.1 Biologické a psychologické aspekty vývoje mladistvých

Jestliže se v kriminologii chceme snažit snižovat kriminalitu mládeže, je velmi důležité, abychom pochopili a seznámili se s příčinami, které tuto kriminalitu zapříčiňují. Je potřeba pochopit, jaké situace nebo jevy jsou spouštěči tohoto protispolečenského jednání. Přestože můžeme nalézat shodné motivy páchaní kriminality dospělých obecně a kriminality mladistvých, je tato kriminalita do značné míry specifická, což je dáno zejména věkem, který je provázen významnou vývojovou etapou a prostředím, které na tyto pachatele působí (Svatoš, 2012).

Biologické aspekty, jako ovlivňující činitele, byly zkoumány a brány v potaz již v průběhu minulého století. Odborníci přisuzovali těmto anatomickým dispozicím velký význam a snažili se najít vzorec, podle kterého měl vypadat typický pachatel TČ.

Důležitost při tomto vymezení delikventních jedinců měla např. postava, tvar obličeje, aj. Podle některých teorií (Lombroso) lze stanovit podle přesných kritérií, kdo je jistým kriminálním, či ojedinělým zločincem, atd. Většina podobně zaměřených teorií byla však později zpochybněna, nicméně na řadu přišlo také studium genetiky, které se ukázalo jako opodstatněné a odbornou společností dodnes uznávané. Ukázalo se, že dědičnost je jedním z ovlivňujících faktorů, které mají podíl na delikventním chování, např. v oblasti hyperaktivity, agresivity nebo sebeovládání. Nejsou ovšem podmiňujícím faktorem, tzn. „kdo se neumí ovládat, musí nutně páchat kriminalitu“, jde pouze o dispozice, které mohou zvyšovat pravděpodobnost k páchání TČ nebo je naopak snižovat v závislosti na působení okolního prostředí. V případě dědičnosti je také dobré zmínit fakt, že vliv dědičnosti se lépe prokazuje u mladistvých než u dospělých (Matoušek a Matoušková, 2011).

Nedílnou součástí biologických faktorů je pohlaví, které zvláště v otázce mládeže poskytuje zajímavé výsledky. Muži se podílejí na delikvenci z více jak 90 %. Ženy se protispolečenského jednání dopouštějí o poznání méně (Fischer a Škoda, 2009).

Thompson a Morris (2016) uvádí, že muži páchají spíše krádeže a útoky a ženy spíše utíkají z domova či chodí za školu.

Příčiny těchto výsledků jsou dávány do souvislosti s vyšší agresivitou a větší potřebou sociálně „dravého“ chování, kterým je u mužů dosahováno určitého sebeprosazování. Za tento jev může do určité míry mužský hormon testosteron. Ten však můžeme vztahovat spíše právě na mladistvé, kteří si prochází složitou vývojovou etapou a dochází u nich ke zvýšené tvorbě tohoto hormonu (Fischer a Škoda, 2009).

Pakliže se podíváme do anamnéz pachatelů, můžeme v nich mnohdy nalézat poruchy, které mají biochemické nebo fyziologické příčiny v ontogenetickém vývoji. Ve velkém zastoupení se mohou objevovat různé poruchy nebo v nestálosti emocí. Sem řadíme např. poruchy jako ADHD, tedy syndrom hyperaktivního jedince nebo minimální mozkovou dysfunkci (Fischer a Škoda, 2009).

Psychologické aspekty mladistvého delikventa jsou zaměřovány na duševní schopnosti, kterých daný jedinec dosahuje. Převážně jde o vlastnosti, které jsou vrozené. Jedná se např. o úroveň IQ, to se projevuje v případě nižší úrovně nedomyšleností vlastního jednání, to znamená, že si jedinec není schopen dopředu uvědomit následky svého

konání. Mezi pachateli TČ je vyšší zastoupení těch, kteří trpí poruchami osobnosti. Jedná se o poruchy typu disociální, asociální a antisociální. Tyto poruchy způsobují odchylky vztahu jedince k jiným osobám, společnosti nebo k stanoveným normám. Dalším psychickým aspektem je temperament, který je na rozdíl od charakteru vrozený. Temperament je vlastně takové nastavení vlastností osobnosti, které si člověk sám nevybírá. Jedná o stabilitu nebo labilitu osobnosti, sklony k agresivnímu chování či úzkostnou povahu nebo naopak stabilní povahu, která se s problémy lépe vyrovnává, čímž hrozí i nižší riziko delikvence (Fischer a Škoda, 2009).

2.2 Sociální aspekty rodinného prostředí a sociálních tříd rodin

Pöthe (1996) uvádí, že rodina v institucionálním pojetí vzniká počátkem lidských dějin jako ochranné společenství, které má za úkol chránit před útoky z vnější. Rodina prochází evolucí a dochází k mnoha změnám, ústřední role však zůstávají zachovány - ochrana a výchova potomků.

Zásadní roli pro ideální psychický vývoj dítěte má funkční rodina. Výzkumem se prokázalo, že děti vychovávané dlouhodobě bez rodičovské lásky trpí v dospělém věku větší mírou psychickými poruchami - zejména chronickou úzkostí, depresemi, závislostmi, různými formami asociálního chování nebo náchylností ke konfliktům se zákonem (Matoušek a Matoušková, 2011).

Sociální třída je jedním z hlavních pojmů sociální stratifikace, jež popisuje společnost jako soubor stupňovitých vrstev, které se podmiňují životními příležitostmi a danou situací každého jedince. Jedinec je zařazován do příslušné sociální třídy podle toho, jak může být využitelný či uplatnitelný na trhu (nabízí k dispozici svůj kapitál nebo vlastní práci). Pozice každé osoby ve společnosti je rozdělena podle výše příjmů, jež jsou stanovovány prostřednictvím trhu (Keller, 2001).

Ke spojování souvislostí mezi příslušností rodiny k určité společenské třídě a delikvencí mládeže dochází až počátkem 20. století, kdy moderní doba skýtá možnosti výzkumu. Ještě během předválečného období platilo téměř nevyhnutelně, že markantní většina delikventně jednajících mládeže pocházela z těch nejchudších a chudých rodin. Ke změně struktury kriminality dochází ihned v poválečném období, kdy se razantně navyšuje kriminalita mládeže, a to překvapivě i z rodin středních a vysokých vrstev. Největší

zastoupení v této kriminalitě, však zachovává stále mládež z nejnižších vrstev společnosti. Specifické rysy, kterými se tyto delikventní skupiny vyznačují, jsou nejčastěji - nejnižší vrstvy společnosti, lidé bez odborné kvalifikace či s velmi nízkou kvalifikací nebo vrstvy, ve kterých se objevuje značná chudoba spojená s nezaměstnaností. Projevem nárůstu kriminality dětí a mladistvých u dobře situovaných rodin shledáváme zvláště v upadajícím výchovném působení rodiny. Bohužel i v dobře situovaných rodinách dochází k vyslovenému nepřátelství či nezájmu o dítě, což může mít negativní následky (Matoušek a Matoušková, 2011).

I podle Markové (2008) má nejvýraznější vliv na formování jedince právě rodina. Jako zvláště nepříznivý faktor, podílející se problematičtějším chování dítěte, má výchova bez obou rodičů. Případně notorický nedostatek času obou z rodičů na vlastní dítě.

Podle Matoušové (2013) existují dva základní modely, z kterých nejčastěji pocházejí mladí delikventi:

- A. Ekonomicky dobře zajištěná rodina, která mladistvému sice zajišťuje veškeré materiální potřeby, ovšem nemá dostatek času na mladistvého, nevěnuje mu dostatek pozornosti a snaží svůj nedostatek kompenzovat materiálními dary.
- B. Ekonomicky špatně situovaná rodina (chudá rodina), kde rodiče na dítě také nemají čas, jelikož musí trávit většinu dne v práci, aby byli schopni uspokojovat alespoň běžné potřeby svých potomků.

Harris-McKoy (2016) se ve své studii zabývá vztahem mezi rodinou a delikvencí mládeže a poukazuje na to, že mladiství, kteří mají příliš málo nebo příliš mnoho rodičovské kontroly, mají větší pravděpodobnost k delikventnímu chování.

Stoupající tendence poruchového chování u mládeže mohou být následkem subdeprivačního působení rodiny, jež funguje pouze na základě formálních principů. Takové rodinné prostředí nedokáže poskytnout dětem potřebné jistoty, které jsou k optimální výchově zapotřebí. Rodina není schopna vymezit platné normy v chování a rodinné hodnoty, kterými se všichni členové musí řídit. Dítě má potřebu být ve své rodině akceptováno a neopomíjeno (Vágnerová, 2008).

Nedostatečná pozornost má za následek nedostatek životního smyslu dítěte, životní bezcílnost a nuda. Tyto jevy jsou počátečním spouštěčem negativního chování. Jedná se o rodiny, kde se z nedostatku času mohou její členové scházet pouze večer nebo se společně strávený čas omezuje pouze na sledování televize. Následkem bývá vyhledávání si vlastní zábavy mnohdy však pro společnost nepřijatelným způsobem (Vágnerová, 2008).

Existují také výjimky, kdy rodiče nedokáží poskytnout dítěti veškeré sociální a psychické potřeby, pouze kvůli problematickým dispozicím dítěte nebo za zvlášť ztížených sociálních podmínek. Pokud by v rodině byla situace méně problematická, dokázala by se rodina s rodičovskou funkcí přijatelně vypořádat (Vágnerová, 2008).

Kraus (2008) popisuje základní funkce rodiny, které jsou nezbytnými aspekty v životě dětí či mladistvých, pro zdravý vývoj a výchovu. Zároveň jsou velmi důležité pro správně fungující společnost.

Těmito funkcemi jsou dle Krause (2008):

- Biologickoreprodukční funkce

Naplňuje společenský význam reprodukci potomstva, kdy rodina pro společnost vytváří stabilní reprodukční základnu.

- Ochranná funkce

Spočívá v zajišťování životních potřeb pro všechny členy rodinného kruhu. Jedná se např. o hygienické, biologické, a jiné potřeby.

- Socializačně-výchovná funkce

Rodina je pro dítě prvním sociálním kontaktem, kterého se mu v životě dostává. Dítě čerpá od rodiny zkušenosti, osvojuje si základní návyky a přebírá modely běžného chování ve společnosti. Neméně důležitou úlohou rodiny zůstává příprava mládeže na praktický život.

- Sociálně-ekonomická funkce

Vzhledem k tomu, že rodina je základ státu a z ekonomického hlediska je vnímána jako důležitý subjekt v rozvoji ekonomiky, je důležité, aby v rodině fungovalo hmotné zajištění všech jejích členů a vedení ke zvyšování lidského kapitálu.

- Emocionální funkce

Je nezastupitelná a ovlivňující budoucí vývoj dítěte. Žádný institut není schopen plnohodnotně nahradit rodinné prostředí a s ním spojené životní jistoty.

Mezi další sociální aspekty patří:

- vliv školního prostředí,
- vliv vrstevnických skupin
- vliv médií.

2.3 Školní prostředí ve vztahu ke kriminalitě

Nástupem do školy ztrácí dítě výhradní postavení, které doposud v rodině mělo. Nově si musí navyknout na nový životní rytmus - brzké vstávání na přesnou hodinu, strukturám vyučovacích hodin a přesně vymezeným přestávkám nebo domácím přípravám na vyučování následující den. Centrum pozornosti vyučujících je ve škole rozděleno mezi více žáků a novinkou je také důraz na ukázněné chování žáků, které je stejně jako prospěch hodnoceno (Matoušek a Matoušková, 2011).

Mládež si v rámci školních tříd může utvářet „subkultury“, které se mohou vyznačovat rituály, zvyky či vlastním slangem. Zpravidla jsou tyto podskupiny spojovány společnými zájmy nebo aktivitami. Rizikem těchto subkultur může být vznik asociálních part, utvářejících se již na prvních stupních základní školy. Vzniku těchto skupin může napomoci neodborný přístup učitele, který spočívá ve vyzdvihování nebo naopak znevažování některých žáků. Počátky problémového chování může způsobit i opomíjení a vylučování žáků s nižším nadáním. Nenápadnými projevy ze strany učitele, který si své chování nemusí uvědomovat, avšak děti k nim mohou být obzvláště citlivé, jsou přehlížení vloh dítěte, přehnané reakce na opakovanou nekázeň či drobné poznámky mířené proti slabším jedincům (Matoušek a Matoušková, 2011).

Vysoké riziko sociálních selhání hrozí u dětí, které z různých důvodů ve škole špatně prospívají, mají vlohy k agresivitě a působí na ně asociální vlivy zvenčí. (drogy, kriminální skupiny, hazardní hry) (Matoušek a Matoušková, 2011).

Dalo by se říci, že budování přátelských vztahů ve vrstevnických skupinách a přijetí do nich představuje významnou charakteristiku dospívání. Nalezení nových přátel a přijetí do určité vrstevnické skupiny dává možnost adaptovat se na nové životní podmínky dospívajících. Vybudování těchto vztahů slouží podpůrně k osamostatňování se a snižování závislosti na rodině (Krejčová, 2011).

Pokud je však jedinec skupinou přátel odmítnut, může to dle Mihaiu (2013) vést k juvenilní delikvenci.

Častou skutečností v období dospívání bývá ztráta zájmu o studium. Mladistvým se otevírají nové možnosti a začínají si uvědomovat svoji nezávislost. Chtějí sami sobě dokázat, že se mohou spolehnout sami na sebe. Nové spektrum zážitků je mnohem poutavější před samotnou výukou ve škole, a proto někdy opomíjejí studium a soustřeďují se na zábavnější činnosti (např. hudební kluby, automobily, styl oblékání nebo více negativní činnosti jako jsou drogy, alkohol, cigarety, aj.) (Melgosa, 2003).

Reakce školy na rizikové chování může zabránit potenciální kriminalitě. Jestliže mládež vidí, že škola využívá a aplikuje různé druhy sankcí, je to pro ně jasný signál o stanovených hranicích, která platí a jsou vymáhána. Při ukládání sankcí je také opravdu důležité, zda-li platí pro všechny „jeden metr“ (Matoušek a Matoušková, 2011).

2.4 Vrstevnické skupiny a jejich vliv na kriminalitu mládeže

V průběhu dospívání dochází ke změnám ve velikosti a struktuře vrstevnických skupin. Skupiny ze začátku skládají ze stejného pohlaví, ale již kolem 13 let věku se utváří skupiny smíšené. Pro adolescenty je důležité být součástí skupin, které jsou takzvaně „In“ nebo jsou pro většinu ostatních ceněné či oblíbené. Postupně se objevuje více jedinců, kteří jsou členy vícero skupin. Typickými projevy patřící k této životní fázi jsou nestálé pocity, hledání smyslu své existence či experimentování, které může být negativním spouštěčem počátku kriminální kariéry mladistvých. Adolescenti mají v tomto období časté konflikty nejen uvnitř vrstevnických skupin ale i s těmi, kteří jsou mimo tyto skupiny (Matoušek a Matoušková, 2011).

S ukončením základní školy mnoho skupin zaniká. V tomto období začínají u mladistvých dominovat představy o vlastním zařazení ve společnosti, jak z hlediska

budoucí profese, tak i zařazení mezi vrstevníky. Realizace těchto představ se odehrává již na středních školách nebo učilištích, na které se mladiství odebírají. V tomto novém prostředí musí opětovně budovat svoje postavení mezi vrstevníky (Matoušek a Matoušková, 2011).

V prostředí ostatních vrstevníků mají dospívající pocit vlastní hodnoty, dochází ke zvyšování jejich sebevědomí, k sebezpotvrzování. Do jisté míry je výchozí také to, jaký postoj zachovává skupina k jednotlivci a do jaké míry je ochotna ho mezi sebe přijmout (Firstová, 2014).

Vrcholem vlivu vrstevnických skupin lze označit 15-16 let, které spadá do období střední adolescence. V následujících fázích dochází k postupnému snižování vlivu vrstevnických part. Skupiny se omezují na menší počet členů, kteří mají mezi sebou hlubší přátelské vazby trvalejší povahy (Vágnerová, 2012).

Matoušek a Matoušková (2011) uvádí, že také novodobá kriminologie upozorňuje na to, že kriminalita páchaná mládeží je téměř nevýlučně realizována v rámci vrstevnických part.

Je důležité si uvědomit, že pro mládež pocházející z dysfunkčních rodin jsou neformální party (tj. spolužáci, kamarádi z okolí bydliště, atd.) o mnoho více důležité, poskytují jejím členům případné útočiště v období krize a stanovují rámce přípustného chování. U mladistvých, kterým rodina nedává patřičnou podporu, jsou potřeby pozitivního přijetí silnější, než u mladistvých ze stabilních dobře fungujících rodin (Matoušek a Matoušková, 2011).

K významným změnám trávení volného času, jakožto i životního stylu dochází v ČR po roce 1989. V tomto období se objevují zvyšující se nároky na rodinné rozpočty, které vedou k omezeným finančním a časovým možnostem rodin, jež mají za následek nedostatek času stráveného rodiči se svými dětmi (Firstová, 2014).

2.5 Média a virtuální svět

Ve světě dětí i mladistvých mají média velký časový podíl při trávení volnočasových aktivit. Mezi nejrozšířenější média můžeme zařadit:

- televizi,
- sociální sítě (Facebook, Instagram, Skype),
- počítačové hry,
- sledování webového obsahu (filmy, seriály, hudba, prezentace násilí, aj.) (Firstová, 2014).

Jednotlivé druhy médií mohou u mládeže zabírat různé množství času, případně v kombinaci různých druhů médií může docházet k absolutnímu pohlcení médií, které dítě odvádí od dalších, avšak prospěšných aktivit (zájmové kroužky, domácí úkoly, venkovní dětské hry, aj.). Vlivem médií může docházet jak k pozitivní, tak k negativní orientaci mládeže na hodnoty, názory nebo projevování vlastní identity. Negativní ovlivňování mládeže (násilí, porušování zákona, vandalismus) je velice rizikové. Mládež si velice rychle osvojuje tyto hodnoty a identifikuje se s nimi (Firstová, 2014).

Sak (2000) poukazuje na značný nárůst technických vymožeností, které jsou již od konce 80. let stále zdokonalovány a rozšiřovány mezi populaci. Tím dochází ke snižování zájmu o tradiční zaběhlá média, např. noviny, výstavy, divadla, aj.

Je zřejmé, že technickému pokroku a moderním technologiím se nedá bránit, proto je důležité vědět, jak se bránit negativnímu vlivu médií na mládež. Jelikož jsou děti více ovlivnitelné oproti dospělým díky jejich nedokončenému psychosociálnímu vývoji, musí se rodiče popřípadě zákonní zástupci postarat o vysvětlení, zpětnou vazbu toho co spatřují pomocí médií. Při prezentaci násilí v médiích může vzniknout u dětí a mladistvých dojem, pomocí něhož si utvoří dogma, které vzbuzuje pocit přípustnosti násilí ve společnosti (ke svým vrstevníkům, blízkým, apod.). Nenásleduje-li zpětná vazba, může dojít nejprve k napodobování odporovaného chování a následně samotná identifikace s rizikovým chováním (Firstová, 2014).

Pešatová (2007) přikládá váhu výzkumům, které dokazují určitou souvislost mezi dlouhodobým sledováním televizního násilí a absencí kontroly vlastních agresivních pudů. Připodobňuje mládež, která tráví dominantní část svého volného času před televizí, ke skupinám „počítačových narkomanů“ či dalších jinak závislých skupin.

Velký dílem se na této problematice podepisuje ztráta sociálních vztahů s rodiči a vrstevníky, které mají za následek zhoršování školního prospěchu, horší vztahy v rámci školy nebo jiné příčiny.

Pešatová (2007) uvádí výčet negativních konstrukcí následovně:

- volné zobrazování násilí a jeho zlehčování, které stává se normou,
- sprosté zobrazování sexuálních scén a nedůstojné vyobrazování lidského těla,
- agrese směřovaná na různé etnické, sociální nebo politické skupiny,
- špatné příklady pro mládež, které negativně působí na psychiku a morálku
- propagování reklamních předmětů, které jsou „nutnou“ výbavou každého mladistvého.

Patton et al. (2014) tvrdí, že v online prostoru se objevuje čím dál více násilí mládeže a poukazuje na to, že elektronické násilí mládeže si zaslouhuje větší pozornost vědců z trestní, sociologické a lékařské oblasti a z oblasti veřejného zdraví.

2.6 Kontrola kriminality mládeže

Kontrola kriminality je vnímána jako jedna ze složek sociální kontroly, jež se zaobírá širokou škálou chování jednotlivců ve společnosti. Obsahuje veškeré sankční prvky, způsoby nápravy nebo strategie, pomocí nichž se dosahuje požadovaného chování ve společnosti. Toto působení má za úkol udržovat hranice kriminálních elementů v požadovaných mezích (Inovace SEBS a ASEBS, 2011).

Kontrolu kriminality rozdělujeme do dvou forem:

- represivní opatření - tato část se zaměřuje na užívání trestněprávního pojetí, jedná se o ukládání ochranných a trestních opatření mladistvým (viz kapitola 1.3),
- preventivní opatření - tato forma spoléhá na předcházení kriminální činnosti, která je oproti represivním opatřením včasná a méně nákladná. Zároveň zahrnuje systém prevence kriminality mládeže (Inovace SEBS a ASEBS, 2011).

Represivní opatření uplatňovaná směrem k mladistvým, musí být specifická ve srovnání s opatřeními používanými u dospělých delikventů. To je opodstatněno nevyzrálostí

mladistvých a zvláštního postavení, které mají ve společnosti. Nevhodné použití represivních prostředků by mohlo způsobit opačné působení na mladistvého než, kterého se ve společnosti snažíme dosáhnout, např. pokud nedáme mladistvým příležitost na nápravu svých činů a rovnou bychom přistupovali k trestům odnětí svobody, mohl by tento trest působit opačně a spíše zvyšovat pravděpodobnost dalšího páchaní delikvence. Tento přístup, který staví represivní opatření, až jako poslední možnost pro nápravu mladistvých a je zakotven v právních spisech typu - Listina základních práv a svobod, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí nebo pomocí systému restorativní justice. Smyslem je dát mládeži možnost k nápravě, umožnit vést řádný život a začlenit se vhodným způsobem do společnosti. Pro potřeby tohoto přístupu byl vytvořen zákon ZSVM na který je v práci často odkazováno (Svatoš, 2012).

Druhou částí kontroly kriminality jsou preventivní opatření. Ta se zaměřují na prevenci zločinnosti mládeže a jsou praktikována pomocí veřejných subjektů, které mají za úkol postarat se o předčasné zabraňování vzniku negativních společenských jevů. Jelikož má kriminalita mládeže své zvláštní rysy a specifika, tak se stala prevence jedním z hlavních nástrojů, které se využívají v trestní politice (Svatoš, 2012).

Svatoš (2012) prevenci kriminality rozděluje:

- podle obsahového hlediska nebo,
- podle toho na jaký specifický okruh se vztahuje.

Dle obsahového hlediska dělíme kriminalitu na:

- sociální prevenci, která:
 - je směřována na pachatele (jeho osobnost), roli zde hraje sociální začleňování jedince do společnosti,
 - cílí na změnu podmínek - ovlivňuje negativní společenské a ekonomické podmínky,
 - je zaměřena na nejširší okruh sociálně kriminogenních činitelů,
- situační prevenci, která:
 - se zaměřuje na TČ,
 - pojímá zločin jako objekt motivace a příležitosti,

- směřuje na situace kriminogenního typu, na změnu konstrukce příležitostí - tj. odstraňování kriminálních situací, snižování příležitostí k TČ, vytváření vyšší pravděpodobnosti v dopadení pachatele,
- viktimologickou prevenci orientující se:
 - na koncentraci využívání viktimologických znalostí
 - na poradenství a osvětu - v možnostech ochrany vlastní osoby a svého majetku a také zvýšit informovanost o vhodném chování během útoku,
 - snaží se pracovat s lidmi, u kterých se předpokládá vyšší míra viktimnosti - senioři, děti nebo ženy (Svatoš, 2012).

Dle toho, na jaký specifický okruh se vztahuje, se prevence dělí na:

- primární,
- sekundární,
- terciální (Svatoš, 2012).

Tomášek (2010) charakterizuje primární prevenci jako nástroj, jež má za cíl redukovat výskyt kriminálních TČ bez ohledu na to jestli je, či není určitá skupina populace ohroženější. Je tedy plošně působící na všechny občany státu bez rozdílů. V zásadě chce říci, že jde o nepřímé působení, které má za následek snižování kriminality pomocí různých druhů politik (sociálních, ekonomických, vzdělanostních, aj.).

Sekundární prevence je podle Tomáška (2010) řízena poznatky, které nám umožňují vyprofilovat znaky, kterými se vyznačují jednotliví jedinci nebo specifické životní situace, které jsou častěji spouštěčem kriminálních aktivit. V praxi se pak sekundární prevence zaměřuje na tyto profilové situace nebo jedince a snaží se proti nim cíleně působit. Při profilování se často vychází z kriminologických výzkumů.

Posledním druhem je tzv. terciální prevence, která se vyznačuje působením ve chvíli, kdy byl již TČ spáchán, tudíž pracuje s pachateli TČ. Tato prevence by měla působit tak, aby se trestná činnost již více neopakovala. (Tomášek, 2010)

Nejúčinnější metodou prevence je výchova dětí jejich rodiči či zákonnými zástupci v kombinaci s výchovou v rámci škol. Do značné míry je ovlivňujícím faktorem také sociální politika daného státu, která má za úkol korigovat vzdělávání, stabilní funkce rodin, represivní složky státu nebo vysokou úroveň zaměstnanosti. Úspěšnost preventivních opatření spočívá v kvalifikovaném odhalování problémů, průběžném

kontrolování očekávaných vlivů a možných vedlejších působení. (Matoušek a Matoušková, 2011)

Široká neodborná veřejnost má díky médiím zkreslené představy o významu výše trestů, které jsou represivně ukládány. Dlouhodobé vědecké výzkumy kriminologie průkazně dokazují, že výše trestu za spáchaný TČ nemá téměř žádný vliv na jednání obyvatel. Vysvětlení podává skutečnost, že pachatelé jednající protizákonně poprvé, téměř nikdy neví o výši trestu nebo sankci, která je za páchaný TČ čeká. Ovšem výše trestu nepůsobí dostatečně preventivně ani u recidivistů, jelikož i přes znalost trestněprávní kvalifikace věří, že tentokrát nedojde k jejich vypátrání. Pokud přihlédneme k preventivním účinkům trestu, mohla by pachatele zastražit:

- výše trestu,
- rychlost účinku trestu,
- neodvratitelnost trestu - pravděpodobnost dopadnutí a potrestání (Matoušek, Matoušková, 2011).

Dle Matouška a Matouškové (2011) jsou preventivní postupy cílené na tyto skupiny osob:

- *hyperaktivní děti,*
- *děti selhávající ve škole,*
- *děti s poruchami chování,*
- *děti zneužívané a týrané v rodinách,*
- *děti z dysfunkčních rodin,*
- *děti z čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality,*
- *děti z rodin žijících pod hranicí životního minima,*
- *děti z rodin, v nichž chybí otec,*
- *děti s predelikventním chováním,*
- *populace všech rodičů v komunitě,*
- *populace všech občanů států aj.*

Shrnutí kapitoly „Etiologie juvenilní delikvence“:

Uvedená kapitola má za úkol přiblížit působící vlivy, které hrají podstatnou roli ve formování osobnosti mladistvého. Tímto tématem se v kriminologii zabývá „Etiologie“, které má za úkol podrobně popisovat působící faktory, jenž dělí na biologické, psychologické a pro tuto práci nejvýznamnější sociální faktory. Přestože mají sociální aspekty v této práci dominantní úlohu nelze opomíjet podstatu biologických a psychologických aspektů, proto práce začíná chronologicky právě od nich. V rámci sociálních aspektů se práce zabývá nejprve vlivem a postavením rodiny ve společnosti. Je bez pochyb, že rodina hraje v životě dětí i mladistvých stěžejní roli. Dále se práce věnuje vlivu školního prostředí, které je dalším významným faktorem pro žádoucí socializaci mládeže. Pozornost je také zaměřena na virtuální svět a média, která mají v soudobé společnosti také nezanedbatelný vliv. Závěrem je pojednáno o „Kontrola kriminality mládeže“, ta má za úkol pomocí sankčních prvků a strategií nápravy dosahovat u dětí a mladistvých žádoucího chování.

3 Cíl práce a výzkumné hypotézy

Cílem výzkumu je zmapovat výskyt delikventního chování mladistvých v okrese Jindřichův Hradec v závislosti na ekonomické situaci/sociální třídě rodinného prostředí.

Hypotézy:

H1: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu delikventního chování mladistvých.

H1a: Předpokládám, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu majetkového delikventního chování mladistvých.

3.1 Operacionalizace pojmů použitých v cíli a hypotézách

Mladiství

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže se za mladistvého označuje ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku (viz kap. 1.1).

Delikvence

Moravcová a kol. (2015) popisuje tento pojem jako problémové nebo nezákonné chování (trestné činy, přestupky a další protiprávní jednání) u dětí či mladistvých ve společnosti. Delikvence je považována za jedno z hlavních témat, které v současnosti řeší kriminologie. (viz kap. 1.1).

Ekonomicko - sociální poměry

Matoušková (2013) definuje ekonomicky špatně situovanou rodinu, jako rodinu, kde rodiče na dítě také nemají čas, jelikož musí trávit většinu dne v práci, aby byli schopni uspokojovat alespoň běžné potřeby svých potomků (viz kap. 2.2).

4 Metodika

Metoda sběru dat

V bakalářské práci byl ve výzkumné části použit kvantitativní přístup, který umožňuje stanovit si výzkumné hypotézy na základě již vzniklých teorií. Tyto hypotézy byly následně sledovány a statisticky vyhodnocovány pomocí standardizovaných metod. Výsledky výzkumu byly v konečné fázi okomentovány a zhodnocen výsledek výzkumu ve vztahu ke stanoveným hypotézám.

Technika sběru dat

Zvolenou výzkumnou technikou byla analýza úředních dokumentů. Tato technika umožňuje vyhodnocovat data, která jsou v rámci výzkumu shromažďována. Zdrojem těchto dat byla písemná úřední dokumentace v podobě úředního spisu. Pro přehled konkrétních přestupků a TČ sloužily také dokumenty „Rejstřík přestupků mladistvých“ a „Rejstřík TČ mladistvých“. Zpřístupněná dokumentace nebyla primárně vytvořena pro sběr dat zvoleného výzkumu a také neumožňovala přímý kontakt se zkoumanými mladistvými.

Výzkumný soubor

Vzhledem k povaze bakalářské práce jsem zvolil pro výzkum kategorii mladistvých ve věkovém rozpětí 15 - 18 let, kteří jsou vedeni formou výše zmíněné spisové agendy v evidenci městského úřadu v Jindřichově Hradci u kurátorů pro děti a mládež. Časové rozmezí výzkumu jsem si stanovil od roku 2011 až 2016, jelikož přístup ke starším složkám byl omezen archivací úřední dokumentace, která mi z praktických důvodů nebyla zpřístupněna.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 110 analyzovaných složek dokumentů mladistvých, pomocí kterých docházelo ke sběru dat zvláště z části „Vyhodnocení situace dítěte“. V této části složky byla uvedena sekce „Finanční situace rodiny - Zaměstnanost - Finanční závazky rodičů - Základní péče o děti“. Celý výzkum je rozdělený na oblast přestupků a oblast TČ. Výzkumný vzorek byl rozdělen podle jednotlivých ekonomických příjmů rodin na tři kategorie, podle kterých jsou rozděleni mladiství do různých sociálních tříd:

- mladiství z nízkých sociálních tříd,
- mladistvé ze středních sociálních tříd
- mladistvé z vyšších sociálních tříd.

Třídění mladistvých do jednotlivých kategorií:

- ⇒ nízké příjmy - 1 samoživitel/ka = do 13 500,- nebo 2 živitelé do 20 000,-
- ⇒ střední příjmy - 1 samoživitel/ka = nad 13 500,- nebo 2 živitelé nad 20 000,-
- ⇒ vysoké příjmy - 1 samoživitel/ka = nad 20 000,- nebo 2 živitelé nad 40 000,-

Vzhledem k tomu k jakým druhům delikvence docházelo nejčastěji, jsem si pro účely výzkumu stanovil čtyři základní typy těchto přestupků a TČ. Jedná se o delikvenci násilnou, majetkovou, ostatní a mravnostní.

Tabulka 1: Početní zastoupení jednotlivých sociálních tříd mladistvých

Sociální třída	Počet spisů
Nízká	56
Střední	41
Vysoká	13
Celkem	110

Zdroj: Vlastní výzkum

Přestože je součet analyzovaných spisů 110, je celkový součet přestupků a TČ vyšší, jelikož někteří mladiství spáchali více těchto skutků nebo páchali tuto činnost v různých kombinacích (např. jeden mladistvý spáchá 2 TČ a jeden přestupek). Díky této skutečnosti je viz níže uvedeno celkově 175 přestupků a 211 TČ.

5 Výsledky

Tabulka 2: Přehled přestupků spáchaných mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.

Delikvence mladistvých - procentuální zastoupení jednotlivých sociálních tříd u všech přestupků za období 2011 - 2016		
Sociální třída	Celkem	
	Abs.	%
Nízká	104	49,3%
Střední	92	43,6%
Vysoká	15	7,1%
Celkem	211	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ve sledovaném období bylo **nejvíce přestupků spácháno mladistvými z nízkých sociálních tříd v celkovém počtu 104 spáchaných přestupků, což vyjadřuje 49,3% celkové delikvence mladistvých spáchané v tomto období.** Velmi podobného, avšak nižšího výskytu se přestupků dopouštěli mladiství ze středních sociálních tříd, v celkovém počtu 92 přestupků neslo jejich zastoupení na celkové delikvenci mladistvých 43,6%. Mladiství pocházející z vysokých sociálních tříd se dopustili ve zkoumaném období celkem pouze 15 přestupků, což na celkové delikvenci mladistvých zanechává 7,1%. Celkově bylo mladistvými spácháno 211 přestupků.

Tabulka 3: Přehled trestných činů spáchaných mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.

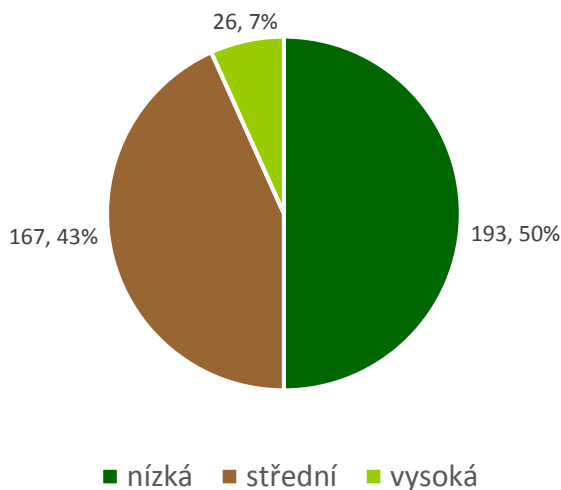
Kriminalita mladistvých - procentuální zastoupení jednotlivých sociálních tříd u všech TČ za období 2011 - 2016		
Sociální třída	Celkem	
	Abs.	%
Nízká	89	50,9%
Střední	75	42,9%
Vysoká	11	6,3%
Celkem	175	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto období bylo **nejvíce TČ spácháno mladistvými z nízkých sociálních tříd v celkovém počtu 89 spáchaných TČ, což je 50,9% celkové kriminality mladistvých spáchané v tomto období.** Menší zastoupení v páchaní kriminality mají ve sledovaném

období mladiství ze středních sociálních tříd, u kterých se zaregistrovalo 75 TČ, což činí v celkovém zastoupení 42,9%. U mladistvých z vysokých sociálních tříd se v uvedeném okrese ve zkoumaném časovém úseku zjistilo celkem 11 TČ. Jejich podíl na celkové kriminalitě byl 6,3%. Celkově bylo mladistvými spácháno 175 TČ.

Obrázek 6: Podíl sociálních tříd na spáchaných trestných činech a přestupcích

Zdroj: Vlastní výzkum

Z obrázku č. 6 vyplývá, že delikventního chování (trestné činy a přestupky) bylo **nejvíce spácháno v nízké sociální třídě**. Delikventní chování této **nízké sociální třídy činí 50% všech trestných činů a přestupků**.

Tabulka 4: Souhrnný přehled spáchaných druhů přestupků mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.

Delikvence mladistvých – procentuální zastoupení jednotlivých druhů přestupků v sociálních třídách za roky 2011 - 2016										
Sociální třída	Násilná		Majetková		Ostatní		Mravnostní		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Nízká	22	21,2%	48	46,2%	32	30,8%	2	1,9%	104	100%
Střední	25	27,2%	32	34,8%	34	37%	1	1,1%	92	100%
Vysoká	5	33,3%	6	40%	4	26,7%	0	0,0%	15	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z výsledků vyplývá, že **k nejvíce spáchaným přestupkům docházelo u majetkové delikvence v počtu 48 přestupků, které páchali mladiství pocházející z nízkých sociálních tříd.** Tato hodnota měla **46,2%** podíl na celkové delikvenci zmíněné sociální třídy. U této kategorie se také nejčastěji objevovala mravnostní delikvence, celkem se objevila v 1,9% případech. Mladiství ze středních sociálních tříd dosahují ve své kategorii nejvyššího počtu přestupků (34) u ostatní delikvence, která nese podíl 37% delikvence ze středních tříd. Zároveň se dopouští v podobné míře majetkových přestupků, které zastupují 34,8% této činnosti. Mladiství ze středních tříd se dopouštějí oproti mladistvým z nízkých sociálních tříd častěji násilné delikvence, celkem 25 přestupků vyjadřujících 27,2% zastoupení na přestupcích středních tříd. U 1,1% případů byl zaznamenán i mravnostní přestupek. Majetkové přestupky jsou v nejvíce případech zaregistrovány také u mladistvých pocházejících z vyšších sociálních vrstev. Celkem bylo 40% přestupků majetkové delikvence. V téměř stejné míře docházelo u vyšších tříd také k násilným přestupkům, tj. 33,3%. Ve sledovaném období se oproti mladistvým z nízkých a středních sociálních tříd, nevyskytl žádný případ mravnostní delikvence.

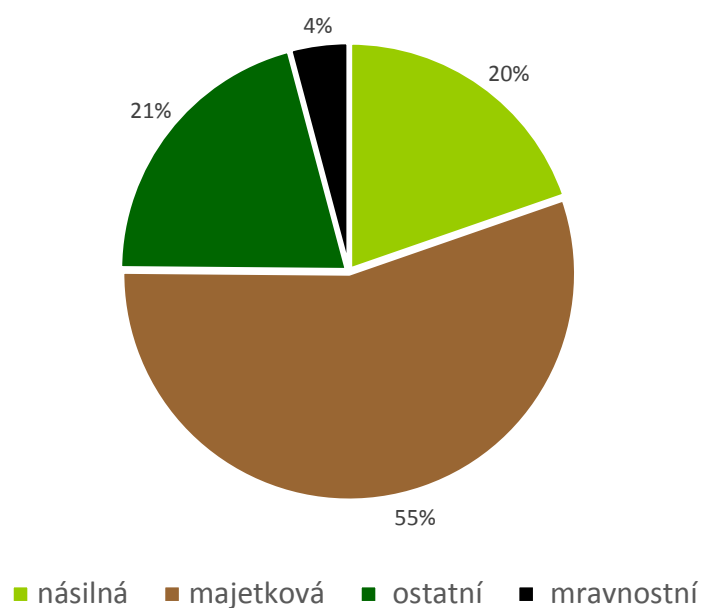
Tabulka 5: Souhrnný přehled spáchaných trestných činů mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.

Kriminalita mladistvých - procentuální zastoupení jednotlivých druhů TČ v sociálních třídách za roky 2011 - 2016										
Sociální třída	Násilná		Majetková		Ostatní		Mravnostní		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Nízká	16	9,1%	59	33,7%	8	4,6%	6	3,4%	89	50,9%
Střední	13	7,4%	49	28,0%	10	5,7%	3	1,7%	75	42,9%
Vysoká	4	2,3%	6	3,4%	1	0,6%	0	0,0%	11	6,3%

Zdroj: Vlastní výzkum

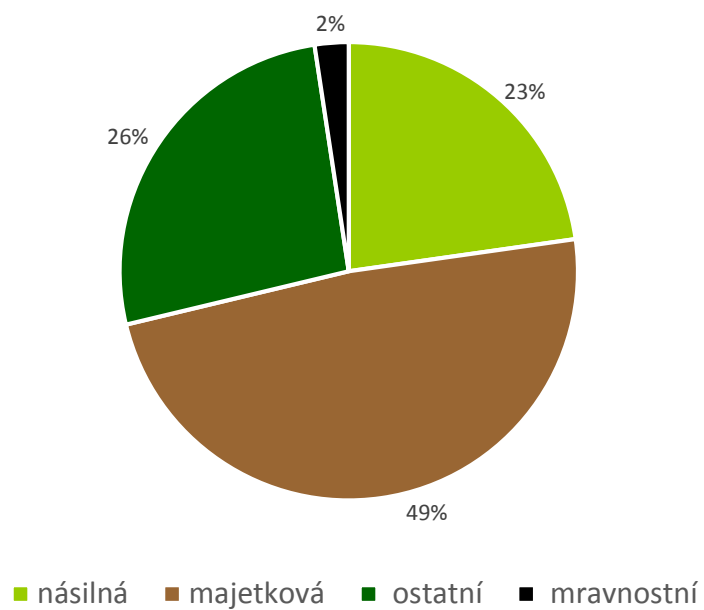
Podle údajů znázorněné v tabulce č. 5 je patrné, že k **nejvíce spáchaným TČ docházelo u majetkové kriminality, celkem 33,7% TČ, které páchali mladiství pocházející z nízkých sociálních tříd.** U této kategorie se také nejčastěji objevovala mravnostní kriminalita. Celkově bylo zaznamenáno 3,4% mravnostních TČ. Také v případě násilné kriminality patří těmto mladistvým prvenství 9,1% TČ. Mladiství ze středních sociálních tříd dosahují ve své kategorii také nejvyššího počtu TČ (49) majetkové kriminality, která nese podíl 28% ze všech přestupků středních tříd. Ve větší míře se v této kategorii projevil výskyt ostatní kriminality, která byla zaznamenána ve výši 5,7% TČ. Počet mravnostních TČ byl 2x menší (1,7%) než u mladistvých z nízkých sociálních tříd. Majetková kriminalita je v nejvíce případech zaregistrována také u mladistvých pocházejících z vyšších sociálních tříd. Celkem se stalo 3,4% TČ majetkového charakteru. V podobné míře docházelo u vyšších tříd také k násilné kriminalitě, tj. 2,3% TČ. Během zkoumaného období nedošlo k žádnému případu mravnostního TČ.

Obrázek 7: Podíl nízké třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem

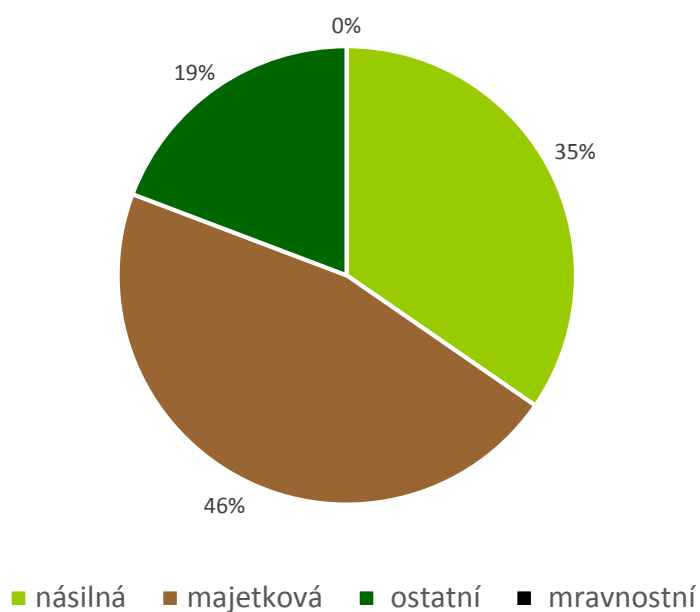
Zdroj: Vlastní výzkum

Obrázek 8: Podíl střední třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem

Zdroj: Vlastní výzkum

Obrázek 9: Podíl vysoké třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem

Zdroj: Vlastní výzkum

Pokud porovnáme obrázky č. 7, č. 8 a č. 9, zjistíme, že majetkové trestné činy, byly páčány nejčastěji u všech sociálních tříd, avšak nejvyšší celkový podíl v páčání se vyskytuje u mladistvých z nižších sociálních tříd. U této sociální třídy dosahuje páčání majetkové delikvence 55%, když u střední třídy 49% a nejméně u vysoké třídy, pouze v 46%.

6 Diskuse

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda existuje vztah mezi delikvencí a sociální třídou rodiny mladistvých. Také nás zajímalo, zda se mladiství z nízkých sociálních tříd dopouštějí majetkové delikvence více, než mladiství zastoupeni z ostatních sociálních tříd a jaké.

V případě delikvence mladistvých nám ze získaných údajů v tabulce č. 2 vyplývá, že ve sledovaném období 2011-2016 bylo skutečně zaznamenáno nejvíce delikvence u mladistvých z nízkých sociálních tříd. Na tuto skutečnost poukazuje Matoušek s Matouškovou (2011), kteří se ve své literatuře zmiňují o této problematice. Na základě výzkumů řadí mezi nejčastější pachatele juvenilní delikvence mladistvé z nejnižších vrstev společnosti. Přestože bylo těmito mladistvými spácháno celkem 49,3% přestupků a dostávají se tímto na vrchol pyramidy, je nutné si uvědomit, že velice podobného výsledku dosahují také mladiství ze středních sociálních tříd, kterých bylo zaznamenáno 43,6% případů přestupků. To je v porovnání s nízkou třídou poměrně malý rozdíl. O změně struktury kriminality píše opět Matoušek s Matouškovou (2011), ke které dochází ihned v poválečném období a razantně se navyšuje delikvence mládeže z rodin středních a vysokých vrstev. Z celkového pohledu **můžeme říci, že byla hypotéza u přestupků potvrzena**, protože mladiství z nízkých sociálních tříd spáchali nejvíce případů přestupků. Pravdou je, že výskyt přestupků byl také poměrně velký u střední třídy.

Velice podobných výsledků bylo zaregistrováno i v tabulce č. 3, která se taktéž vztahuje k hlavní hypotéze, ale je zaměřena na trestnou činnost mladistvých. I zde se potvrdil nejvyšší počet 50,9% TČ u mladistvých z nízkých sociálních tříd. Mladiství ze středních tříd zastupují svojí trestnou činností podobně jako v tabulce č. 2 druhou pozici se 42,9% TČ. Z celkového pohledu **můžeme říci, že byla hypotéza u trestných činů potvrzena** také, protože mladiství z nízkých sociálních tříd spáchali nejvíce trestných činů. Znovu bychom tedy mohli konstatovat, že rozdíly mezi skupinou nízkých a středních tříd nejsou tak výrazné, i když prvenství mají opět mladiství z nízkých sociálních tříd. Bylo by dobré se zaměřit na příčiny kriminality mladistvých z nízké a střední třídy. Jedním z faktorů vyšší kriminality mladistvých středních tříd by mohla být lepší ekonomická situace, která se od roku 2011 nepochybně zlepšila a mohla tak zapříčinit posun některých rodin z nízké sociální třídy do kategorie rodin střední třídy. Zajímavostí je, že

ve sledovaném období v tabulce č. 2 a č. 3 bylo zaznamenáno kolem 7% spáchané delikvence mladistvými z vyšších tříd, což je vzhledem k předchozím mladistvým nízký výsledek. Je pravděpodobné, že ve sledovaném okrese mladiství z vyšších sociálních tříd netrpí nedostatkem času rodičů, jak uvádí Matoušková (2013), kteří by jim nevěnovali dostatek pozornosti, což by mohlo vést k páchání kriminality. V případě, že bychom brali celkovou delikvenci, tedy přestupky i trestné činy dohromady, tak jako na obrázku č. 6, dostane se nám jasného podílu 50% (193) delikvence spáchané mladistvými z nízkých sociálních tříd. **Hypotéza č. H1, tedy, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu delikventního chování mladistvých, byla potvrzena.**

Tabulky č. 4 a 5 se vztahují na hypotézu H1a, která předpokládá, že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu majetkového delikventního chování mladistvých. Jak v tabulce delikvence č. 4 a tabulce kriminality č. 5 lze říci, že **hypotéza týkající se přestupků i trestných činů byla potvrzena.** Ve zmíněných tabulkách (4,5) bylo zjištěno 48 majetkových přestupků a 59 majetkových TČ mladistvých z nízkých sociálních vrstev. Jak uvádí Svatoš (2012), vysoký podíl páchané majetkové delikvence mladých lidí je způsoben potřebou zlepšení své ekonomické situace (nejdůležitější hodnotou je v dané situaci majetek). Z údajů v tabulce č. 4 je dále patrné, že mladiství ze středních tříd se nejčastěji dopouštějí ostatní delikvence (celkem 34 přestupků), mezi kterou řadíme např. výtržnictví, sprejerství, šíření toxikomanie nebo nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy. Tato skutečnost může být zdůvodněna tím, že mladí lidé ze středních vrstev mají lepší ekonomické možnosti ke koupi sprejerských potřeb nebo k nákupu a distribuci lehkých drog. U této sociální třídy docházelo také nejčastěji k násilným přestupkům, což vyjadřuje 27,2% všech spáchaných přestupků v rámci středních tříd. Tento výsledek může pramenit z nedostatku času rodičů, kteří musí trávit hodně času v zaměstnání, důsledkem čehož nemají čas na dostatečnou kontrolu a výchovu mládeže (Matoušková, 2013). V poslední tabulce č. 5 má nejvyšší zastoupení opět majetková kriminalita, a to jak u mladistvých ze středních tříd, tak i mladistvých pocházejících z vyšších sociálních vrstev. Tento výsledek potvrzuje kriminologické teorie, které říkají, že k majetkové kriminalitě dochází nejčastěji ve všech kategoriích mládeže. Pokud bychom brali majetkovou delikvenci (trestné činy i přestupky dohromady) u mladistvých, tak jako u obrázků č. 7, č. 8 a č. 9, zjistíme, že skrze

všechny uvedené sociální třídy dosahuje nejvyššího u mladistvých z nízkých sociálních tříd. **Hypotéza č. H1a, tedy že v rodinách, ve kterých panují nepříznivé ekonomicko-sociální poměry, dochází k častějšímu výskytu majetkového delikventního chování mladistvých, byla taktéž potvrzena.**

Závěr

Cílem zvolené bakalářské práce bylo prověřit stanovené výzkumné hypotézy, které měly prověřit delikventní chování, které bylo páčáno mladistvými pocházejícími z rodin, kde působí nepříznivé ekonomicko-sociální poměry. Dílčí hypotéza, která byla stanovena na základě prozkoumaných teorií, měla za úkol zjistit, zda u mladistvých pocházejících z nízkých sociálních tříd dochází častěji k majetkové delikvenci.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část nejprve seznamuje se základními pojmy v rámci kriminologie. Dále se věnuje trestní odpovědnosti zaměřené na mladistvé, ve které jsou opět popsány základní pojmy a úkoly tohoto procesu. Další část popisuje jednotlivé druhy opatření, které je možné mladistvým ukládat a pravidla při ukládání těchto opatření. Specifikovány jsou následně i práva mladistvých v trestním řízení a současně jejich postavení k tomuto řízení. V kriminologické části je dále vymezena osobnost mladistvého pachatele, které se dělí na trestněprávní a kriminologické pojetí. Kriminologickou část uzavírá fenomenologie trestné činnosti mladistvých. Na kriminologické aspekty navazuje etiologie juvenilní delikvence, která se dělí na tři stěžejní části - biologické, psychologické a pro bakalářskou práci nejvýznamnější sociální aspekty. Sociálními aspekty se práce zabývá nejprve posloupně od rodinného prostředí a sociálních tříd těchto rodin, přes vliv školní prostředí, vrstevnických skupin a média. Celou teoretickou část uzavírá kontrola kriminality mládeže, která rozebírá represivní a preventivní formy užívané ve vztahu k mládeži.

V praktické části bylo použito kvantitativního výzkumu, kterým se za pomoci statistické metody prováděla analýza úředních dokumentů v okrese Jindřichův Hradec. Výzkum proběhl v kanceláři kurátorů pro děti a mládež pomocí úředních složek, které umožnily zkoumat mladistvé od roku 2011 do 2016. V diskusi jsou podrobně okomentovány výsledky výzkumu. Výzkum potvrdil ve sledovaném období obě stanovené výzkumné

hypotézy a byl naplněn zadaný cíl. Jako přínos této práce vnímám potvrzení již dříve vzniklých teorií, které jsou nastíněny v praktické části bakalářské práce. Další výzkum v rámci této práce by se mohl soustředit na ukládaná opatření, která jsou upravována zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a zkoumat jejich efektivitu.

Tato práce mi umožnila nahlédnout z bližší perspektivy na práci kurátorů pro děti a mládež a důsledně obohatila moje znalosti z oblasti kriminologie, která měla jednu z hlavních úloh v rámci teorie.

Seznam literatury

1. FIRTOVÁ, J., 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 215 s. ISBN 978-80-7380-521-0.
2. FISHER S., ŠKODA J., 2009. *Sociální patologie: Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
3. GŘIVNA, T. et al., 2014. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.
4. HARRIS-McKoy, D., 2016. Adolescent Delinquency: Is too much or too Little Parental Control a Problem? *Journal of Child and Family Studies*, vol. 25, p. 2079-2088. ISSN 1062-1024.
5. HOLCR, K., 2009. *Kriminologie*. Praha: Leges. Student (Leges). 192 s. ISBN 978-80-87212-27-1.
6. Inovace SEBS a ASEBS. 2011. *Kriminologie*. In: www.fsps.muni.cz [online]. Brno [2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/kontrola>
7. KELLER, J., 2001. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 204. ISBN 80-85850-25-7.
8. KREJČOVÁ, L., 2011. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada Publishing. 226 s. ISBN 978-80-247-3474-3.
9. KUČHTA, J. et al., 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck. 279 s. ISBN 80-7179-813-4.
10. KRAUS, B., 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
11. MARKOVÁ, M., 2008. [online] *Pediatric pro praxi: Vliv sociálních faktorů na problémové chování adolescentů*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských oborů, č. 3, s. 190-91 [cit. 2017-11-11]. ISSN 1803-5264. Dostupné z: <http://www.pediatricpropraxi.cz/artkey/ped-200803-0011.php>
12. MATOUŠEK, O., et al. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 347-50. ISBN 978-80-262-0366-7.

13. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. 244 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
14. MATOUŠKOVÁ, I., 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada Publishing. 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
15. MELGOSA, J., 2003. *Žít naplno*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion. 195 s. ISBN 80-7172-300-2.
16. MIHAU, S., 2013. Juvenile Delinquency as a Determinant Factor of Violent Criminal Behaviour. *Today's Children and Tomorrow's Parents*, vol. 36, p. 18-26. ISSN 1582-1889.
17. Ministerstvo vnitra České republiky. 2017. *Analýza zpráv o mladistvém, vyžadovaných podle zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží*. In: www.mvcr.cz [online]. Praha [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/analyza-zprav-o-mladistvem-vyzadovanych-podle-zakona-c-218-2003-sb-o-soudnictvi-nad-mladezi.aspx>
18. MORAVCOVÁ, E. et al., 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. 232 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
19. PATTON, D. et al., 2014. Social Media as a Vector for youth violence: A Review of the literature. *Computer in Human Behaviour*. ISSN 0747-5632.
20. PÖTHE, P., 1996. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G. 143 s. ISBN 80-901896-5-2.
21. Policie České republiky, 2016. *Statistické přehledy kriminality za rok 2016*. In: www.policie.cz [online]. Praha [cit.2017-03-29]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
22. NOVOTNÝ O. et al., 2004. *Kriminologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI Publishing. 443 s. ISBN 80-7357-026-2.
23. PARDINI, D., 2016. Empiriccaly Based Strategies for Preventing Juvenile Delinquency. *Peer Reviewed Journal*, vol. 25, p. 257-268. ISSN 1056-4993.
24. PEŠATOVÁ, I., 2007. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: TU. 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

25. SAK, P., 2000. *Proměny české mládeže: Česká mládež z pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
26. SOBOTKOVÁ, V. et al., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing. 145 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
27. SVATOŠ, R., 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.
28. SVATOŠ, R., 2010. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 174 s. ISBN 978-80-86708-21-8.
29. THOMPSON, K., MORRIS, R., 2016. *Juvenile delinquency and disability*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing. 256 s. ISBN 978-3-319-29341-7.
30. TOMÁŠEK J., 2010. *Úvod do kriminologie*. Praha: Grada Publishing. 214 s. ISBN 978-80-247-2982-4.
31. VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
32. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
33. VALÍŠOVÁ A., KASÍKOVÁ H., 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
34. ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>
35. ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>
36. ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 18. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Podíl trestných činů spáchaných mladistvými ke všem trestným činům u celkové registrované kriminality v ČR za rok 2016	21
Obrázek 2: Celková struktura kriminality podle jednotlivých druhů v České republice v roce 2016.....	22
Obrázek 3: Struktura kriminality podle jednotlivých druhů spáchaná mladistvými v České republice v roce 2016	23
Obrázek 4: Graf dynamiky všech pachatelů celkové kriminality	24
Obrázek 5: Graf dynamiky mladistvých pachatelů celkové kriminality	24
Obrázek 6: Podíl sociálních tříd na spáchaných trestných činech a přestupcích.....	44
Obrázek 7: Podíl nízké třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem.....	47
Obrázek 8: Podíl střední třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem	47
Obrázek 9: Podíl vysoké třídy na druzích trestných činů a přestupků celkem	48
Tabulka 1: Početní zastoupení jednotlivých sociálních tříd mladistvých.....	42
Tabulka 2: Přehled přestupků spáchaných mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.	43
Tabulka 3: Přehled trestných činů spáchaných mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.	43
Tabulka 4: Souhrnný přehled spáchaných druhů přestupků mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.	45
Tabulka 5: Souhrnný přehled spáchaných trestných činů mladistvými, kteří pocházejí z nízké, střední nebo vysoké sociální třídy v uvedeném období v okrese Jindřichův Hradec.	46

Seznam příloh

Příloha č. 1

Vyhodnocení situace dítěte

MĚSTSKÝ ÚŘAD V JINDŘICHOVĚ HRADCI, ODBOR SOCIÁLNÍCH VĚCÍ,
ODDĚLENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ – SOCIÁLNÍ KURATELA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE

<i>podnájmy, stěhování)</i>	
Zdroj informací:	např. rozhovor s rodiči, dítětem, pozorování, šetření v rodině, osobní zkušenost apod.
Cíle:	Plánové kroky a opatření:

10. FINANČNÍ SITUACE RODINY – ZAMĚSTNANOST - FINANČNÍ ZÁVAZKY RODIČŮ - ZÁKLADNÍ PÉČE O DĚTI

<i>Zaměstnanost/nezaměstnanost</i>	<ul style="list-style-type: none"> matka vedena na ÚP otec v ID příjmy rodiny převážně ze sociálních dávek
<i>Jak je zaměstnání nebo nezaměstnanost vnímána ostatními členy rodiny a jaký to má dopad na vztahy s dítětem</i>	<ul style="list-style-type: none"> rodina nepovažuje nezaměstnanost jako sociální problém rodiče mají zájem o vzdělávání svých dětí
<i>Zajištění výživy dětí</i>	<ul style="list-style-type: none"> rodiče jsou schopni dostatečně rodinu zajistit
<i>Zajištění základních potřeb dítěte (teplo, obydlí, hygiena, zdravotní péče) jakým způsobem rodina hospodaří</i>	<ul style="list-style-type: none"> děti mají zajištěny základní potřeby rodiče přiměřeně reagují na potřeby dítěte
<i>Jaký je příjem rodiny za určitý časový úsek (např. měsíční příjem)</i>	
<i>Nárok rodiny na dávky</i>	<ul style="list-style-type: none"> rodina pobírá/nepobírá dávky rodina nemá nárok na dávky z důvodu rodiče si nepožádali o dávky matka pobírá otec pobírá
<i>Dluhy</i>	<ul style="list-style-type: none"> není nám známo, rodina žádné dluhy neuvádí rodina má tyto dluhy:
Zdroj informací:	např. rozhovor s rodiči, dítětem, pozorování, šetření v rodině, zpráva úřadu práce, osobní zkušenost apod.
Cíle:	Plánové kroky a opatření:

11. SOCIÁLNÍ ZAČLENĚNÍ RODINY - SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY V RODINĚ – KOMUNITNÍ ZDROJE

<i>Kriminalita, domácí násilí, zdravotní znevýhodnění, nezaměstnanost, zneužívání návykových látek, gamblerství, alkoholismus, poruchy chování, sociální status rodiny, přítomnost psychiatrické diagnózy v rodině, psychické potíže</i>	<ul style="list-style-type: none"> v rodině se nevyskytují žádné sociálně patologické jevy v rodině se vyskytují tyto sociálně patologické jevy:
<i>Lokalita, kde rodina žije, - zda je vyšší podíl kriminality, popř. zda se jedná o vyloučenou lokalitu</i>	<ul style="list-style-type: none"> sociálně vyloučená lokalita – zaznamenán vyšší podíl kriminality, nezaměstnanosti
<i>Komunitní zdroje – dostupnost</i>	<ul style="list-style-type: none">

Seznam zkratek

TČ - trestný čin

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nebo **ZSVM** - zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže